

El Sot de l'Aubó

QUADERNS D'HISTÒRIA LOCAL
CENTRE D'ESTUDIS CANIETENS
NÚM. 71 • Març 2020

***Les Fonts
de Canet***

***L'origen de la
nomenclatura
Buscarons***

Sumari

BPGP

Editorial 2

Francesc Bonastre (1944-2017), artífex de la recuperació del fons musical de Canet
J. M. Gregori i Cifré ... 3

El Dr. Marià Serra i Font i la campanya de defensa als Mossos d'Esquadra
Carles Sàiz i Xiqués ... 7

Breu història de l'aigua a Canet de Mar. Pous, pous comuns i fons públiques des dels orígens als nostres dies
Xavier Mas Gibert ... 11

Arquitectura de la biblioteca de Canet de Mar. Del noucentisme a la societat xarxa
Ignasi Bonet Peitx ... 19

La casa Buscarons de Canet. L'origen de la nomenclatura de la riera Buscarons
Sergi Alcalde Vilà 27

Editorial

Obrim el primer número de 2020 amb un article del musicòleg de la UAB Josep M. Gregori i Xifré, sobre el que va ser el seu mestre, el catedràtic de musicologia Francesc Bonastre (1944/2017), en un record de les seves intervencions, a partir de 1978, del repertori del Fons musical de la Capella de Música religiosa de la parròquia de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar.

L'historiador Carles Sàiz i Xiqués fa un article basat en la publicació que ha tingut cura d'editar la Diputació de Barcelona sobre el llibre, fins ara inèdit, del Dr. Marià Serra i Font «Els Mossos d'Esquadra». Aquest llibre recull, ordenats en forma de capítols, els articles que l'emèrit metge i catalanista va escriure i publicar en la campanya de defensa del cos de la policia catalana quan aquests van estar a punt de desaparèixer a la primera dècada dels anys 10 del segle XX. Es tracta per tant, d'un autèntic testimoni històric.

Xavier Mas fa un recorregut per totes les 'fonts' de proveïment d'aigua de la Vall de Canet des dels orígens del seu poblament fins als nostres dies i recorda, amb nostàlgia irònica, les fonts i pous públics de la vila i la petita història de cadascun.

Per motius d'espai i de calendari, en el número monogràfic de desembre dedicat a la nostra biblioteca centenària, no vam poder publicar l'article d'Ignasi Bonet Peitx, dedicat a l'arquitectura dels dos edificis de la Biblioteca P. Gual i Pujadas, original i actual. L'autor, del Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, també fa una incursió en el què ha significat per a la biblioteconomia la connexió en xarxa i una digressió sobre l'arquitectura del nou model de la xarxa municipal de les biblioteques del segle XXI. Acaba amb una proposta dels llocs de la geografia urbana de Canet que, a criteri seu, són els més aptes o indicats per a la instal·lació d'una nova biblioteca, atès que l'actual és totalment insuficient.

Sergi Alcalde dona a conèixer un nou descobriment sobre l'origen de la denominació Buscarons que porta la part central de l'antiga riera de Canet. Pel CEC és tota una satisfacció oferir-vos aquesta mena de descobertes que ajuden a aclarir i entendre a què respon la toponímia de la Vila. Sergi Alcalde també aprofita l'avinentesa per explicar la genealogia dels Buscarons i la història del jove Miquel Buscarons que, en el context de la Guerra dels 30 Anys, després d'haver participat en la defensa del castell de Salses al Rosselló, va tornar malalt a Canet, on va morir l'1 de novembre de 1639 de 'contagi' contret al front: per tant no va morir de ferides de guerra sinó d'una malaltia infecciosa que feia tantes baixes com les bales: Miquel Buscarons només tenia 18 anys. Sergi Alcalde, també inclou un mapa de les finques de la partida de l'Aubó, on hi havia el fogar dels Buscarons i una genealogia exhaustiva al llarg de tota l'estada a Canet de la nissaga d'aquest nom.

El Sot de l'Aubó QUADERNS D'HISTÒRIA LOCAL

Centre d'Estudis
Canetencs

AJUNTAMENT
DE CANET DE MAR
Àrea de Cultura

Edita: Centre d'Estudis Canetencs · Saüc, 2 · 08360 Canet de Mar · Tel. 93 795 41 91
www.centreestudiscanetencs.cat · e-mail: centreestudiscanetencs@gmail.com

Consell editorial: Xavier Mas (president), Francesc Verdura (secretari), Sergi Alcalde (tresorer), Antoni Cruanyes, Jordi Soler, Ricard Cantano i Francesc Rodríguez (vocals) · Assessorament lingüístic: Gemma Martí · Traducció anglès: Rosa Mas i Stephen Gould · Disseny gràfic carlessaiz.cat · Dipòsit Legal: B-12828-2008 · ISSN: 2013-6285 (Ed. impresa)
Aquesta publicació compta amb el suport de l'Ajuntament de Canet de Mar

Francesc Bonastre (1944-2017), artífex de la recuperació del fons musical de Canet de Mar

Josep Maria Gregori i Cifré

UNED Barcelona - Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner

**Francesc Bonastre (1944-2017),
promoter of the recovery of the musical collection of Canet de Mar**

Fem memòria del procés històric que va transcórrer entre les primeres intervencions del professor Francesc Bonastre, catedràtic de Musicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, al fons musical de l'Arxiu Parroquial de Canet de Mar, a partir de l'any 1978, l'estrena de les primeres transcripcions del repertori musical del fons els anys 1980 i 1983 amb el Cor *Gaudium Musicæ*, fins arribar a l'edició impresa del catàleg el 2009.

We recall the historical developments that took place since the first work by Professor Francesc Bonastre, Chair of Musicology at the Autonomous University of Barcelona, on the musical collection of the Parish Archive of Canet de Mar: starting in 1978, then the premières of the first transcriptions of the musical repertoire from the collection in 1980 and 1983 by the Choir *Gaudium Musicæ*, up to the printed edition of the catalogue in 2009.

Paraules clau: Fons musical de Canet de Mar, Francesc Bonastre, Cor *Gaudium Musicæ*, Centre de Documentació Musical (CDM) de la UAB, Institut de Musicologia Josep Ricart i Matas (IUDIM), Inventari dels Fons Musicals de Catalunya (IFMuC)

Keywords: Musical Collection of Canet de Mar, Francesc Bonastre, Choir *Gaudium Musicæ*, Centre of Musical Documentation of the Autonomous University of Barcelona, Musicology Institute Josep Ricard i Matas, Catalan Musical Sources Catalogue.

1. Breu esbós sobre la seva personalitat musical i musicològica

Francesc Bonastre nasqué a Montblanc el 20 d'abril de 1944. A partir dels 6 anys s'inicià en l'estudi de la música a l'escolania de la seva vila natal amb mossèn Ramon Boqueres, organista de Santa Maria de Montblanc. Entre 1956 i 1962 completà la seva formació musical al Seminari Pontifici de Tarragona amb el canonge organista Francesc Tàpies. El 1962 es traslladà a Barcelona per cursar els estudis de Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona, carrera en la que es llicencià el 1967. A la mateixa Universitat es doctorà el 1970, amb la tesi *Estudis sobre la Verbata (La verbata a Catalunya durant els segles XI-XVI)* sota la direcció del Dr. Martí de Riquer. La seva vocació musicològica es forjà arran de les trobades que mantenia amb Higiní Anglès i Josep Maria Llorens a la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya. Entre 1969 i 1972 obtingué una beca de Formació de Personal Investigador a l'Institut Español de Musicología del CSIC que li permeté completar la seva formació

musicològica amb el Dr. Miquel Querol.

La seva carrera docent s'inicià a la Universitat de Barcelona, on, entre 1967 i 1972, i en qualitat de Professor Ajudant i Encarregat de Curs, col·laborà a les càtedres de Literatura Romànica Medieval (Dr. Martí de Riquer) i Llengua i Literatura Catalana (Dr. Antoni Comas). Amb la fundació de la Universitat Autònoma de Barcelona, el 1968, assumí la docència de l'assignatura optativa d'Història de la Música, la qual esdevingué obligatòria a partir de 1970, en crear-se el Departament d'Art. Des de 1972, exercí la docència de forma exclusiva a la UAB, on fou Professor Agregat i, a partir de 1986, Catedràtic de Musicologia.¹ El 1973 fundà el Centre de Documentació Musical (CDM) del Departament d'Art de la UAB, amb la voluntat de treballar en la recuperació del patrimoni musical de Catalunya. Entre 1973 i 1979 el CDM va endegar les catalogacions dels fons musicals de la catedral de Tarragona, Santa Maria del Pi, Santa Maria de la Geltrú, Santuari de la Mare de Déu dels Arcs, Sant Joan de les Abadesses, Sant Esteve d'Olot i Canet de Mar. Aquell projecte va donar pas a la creació el 1980 de l'Institut Universitari de

Documentació i Investigació Musicològiques Josep Ricart i Matas (IUDIM) de la UAB, amb el concurs de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Des de l'IUDIM impulsà i dirigí la revista *Recerca Musicològica*, amb la qual publicà 21 números entre 1980 i 2014, i la col·lecció de partitures *Quaderns de Música Històrica Catalana* (1983-1991).

El llegat musicològic de Francesc Bonastre se centra, de forma prioritària, en la història de la música catalana. El catàleg temàtic de la seva obra conté més de 150 publicacions i comprèn des de la música medieval fins al segle XX, per bé que el gruix de les seves recerques tenen com a punt central els autors i el repertori del barroc musical català. La singladura de la seva trajectòria científica pren com a punt de partença i de retorn la figura de Felip Pedrell, entre l'edició del seu primer llibre, *Felip Pedrell. Acotaciones a una idea*, (1977), i el darrer, en el que compila i estudia l'epistolari pedrellià a *Epistolario de Felip Pedrell* (2015). D'entre les seves edicions crítiques cal esmentar la *Història de Joseph* de L. V. Gargallo (Biblioteca de Catalunya, 1986), *Completos a 15 de Francesc Soler* (Biblioteca de Catalunya, 1988), la *Simfonia de Mi b M* de Bernat Bertran (Biblioteca de Catalunya, 1991), *Poema Simfònic* de Felip Pedrell (ICCMU, 1992), *Los amantes de Teruel* de Tomás Breton (ICCMU, 1998), *Celos aún del aire matan* de Juan Hidalgo (ICCMU, 2000) i *La Missa policoral a Catalunya a la segona meitat del segle XVII* (CSIC, 2005).

Fermentat convençut de la necessitat de mantenir i estrènyer els lligams entre la musicologia i la música, va conrear l'art de la interpretació musical, des de la direcció de la *Schola Cantorum Universitària* de la Universitat de Barcelona (1967-1972) i el *Cor Gaudium Musicæ* (1975-1985) –vinculat al CDM de la UAB–, fins a la fundació, entre 1995 i 1996, dels conjunts de música antiga *Seconda Prattica* i *Mapa Harmonico*, els quals impulsà amb la voluntat de donar difusió al repertori inèdit del barroc català, objecte de les seves recerques, i amb els que va realitzar diversos enregistraments discogràfics.

La seva vocació compositiva ha deixat un catàleg de 77 obres escrites entre 1958 i 2012 per a diverses formacions musicals –cor, lieder, música per a piano,

oratoris– entre les quals cal esmentar la *Suite Montblanquina* (1967), *Joglaresques* (1967), *Cançons d'estudiant* (1968), *27 Lieder per a veu i piano*, *Cantata de Nadal* (2002), *Galeria d'Impressions* (2003), *Glosas del peregrino* (2004), *El túmulo de Altisidora* (2005), *Corona d'estels* (2006), *Stix* (2007), *Oratori de la Mare de Déu de la Serra* (2007) i *Fructuosi Natalicia* (2008).

Antonio Martín Moreno assenyalava amb encert les dificultats que es presenten a l'hora de traçar el perfil de la rica personalitat musical de Francesc Bonastre, atès que ha representat «el model de musicologia en el qual la recerca documental i els treballs de recuperació del patrimoni musical s'enriqueixen amb la seva faceta com a intèrpret, organista, pianista i director de cor i d'orquestra de les obres que recupera, i es completa en la seva vessant creadora com a compositor.»²

En aquest mateix sentit, el propi Francesc Bonastre solia afirmar, i així ho deixà també consignat en més d'una ocasió «per a mi la musicologia no és una finalitat en ella mateixa, és un mitjà. La musicologia està al servei de la música [...] Si estudiem música d'altres èpoques no és simplement per gust o per vici solitari, sinó perquè un intèrpret pugui saber molt més sobre el sentit d'aquella música i pugui tenir més arguments. La musicologia no és cap altra cosa que una ciència al servei de la música. El cicle musicològic, per mi, s'acaba quan la música es fa realitat.»³

Aquest va esdevenir, sens dubte, un dels principals *leitmotiv* de l'ideari musicològic que va saber transmetre en el decurs del seu llarg mestratge universitari.

Francesc Bonastre i el fons musical de Canet de Mar

La relació de Francesc Bonastre amb el fons musical de Canet de Mar s'inicià el 1978. Fou durant el curs acadèmic 1978-1979 quan, després de visitar-lo gràcies al requeriment de mossèn Joan Serrabella –antic mestre de capella i organista de l'església parroquial–, va romandre impressionat per la dimensió, la riquesa i la qualitat del seu fons. Cinc anys abans, havia fundat el CDM de la UAB, i en aquella data l'equip ja havia endegat la catalogació dels fons musicals de la Catedral de Tarragona (1975), Santa Maria de la Geltrú (1976), Sant Esteve d'Olot, Santuari de la Mare de Déu dels Arcs i Sant Joan de les Abadesses (1977).

El mateix Francesc Bonastre relatava el com, el quan i la presa de consciència de l'inestimable valor patrimonial del fons musical canetenc a partir de les primeres intervencions que hi dugué a terme l'equip de l'IUDIM: «Quan, a finals de 1978 començàvem l'estudi dels materials de l'arxiu de música d'aquesta població, veníem amb molta il·lusió degut a les informacions referents a la seva riquesa de materials; aquesta il·lusió inicial anà però, en augment en veure que no solament es veia

Francesc Bonastre, dirigint.

confirmada sinó adés augmentada. Fou aleshores que tot l'equip de l'Institut de Musicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona decidírem abocar-nos a l'estudi de les partitures, de cara a la catalogació definitiva del fons musical, donat el valor immens que representava per a la història de la música catalana, particularment del segle XVII i XVIII.»⁴

Les tasques de fitxatge del fons es van prolongar durant els anys 1979 i 1981, i entre 1981 i 1983 es va dur a terme la microfilmació, en blanc i negre (format microfitxa de 16mm), del repertori musical del fons. El contacte amb la riquesa del fons va permetre posar el fil a l'agulla a les primeres transcripcions, als primers concerts i a presentar les primeres edicions de partitures recuperades del repertori canetenc dels segles XVII i XVIII.

El primer concert es va celebrar al temple parroquial de Canet de Mar el 25 d'octubre de 1980. Francesc Bonastre, al capdavant del Cor *Gaudium Musicæ*⁵ i d'un petit conjunt instrumental, hi va presentar, la transcripció de tres nades catalanes dels segles XVII i XVIII; l'antífona *Alma Redemptoris Mater* per a 6 veus i continu de Miquel Oller, mestre de capella de Canet a finals del s. XVII; el càntic *Nunc dimittis* anònim per a 11 veus i continu, també del s. XVII; i el villancet «Viendo que la aurora sale» per a 13 veus, amb ministrers i continu, de Salvador Laverni, mestre de capella de Santa Maria de Mataró entre 1699 i 1741.⁶

La revista canetenca *Plaça de la Llenya* publicà una crònica del concert a la portada del número del mes següent, signada per Jaume Dotras Serrabella, director de l'Orfeó Misericòrdia, acompanyada d'una fotografia testimonial de l'esdeveniment. Les paraules del mestre Jaume Dotras revelen l'interès que havia desvetllat la celebració d'aquell concert: «L'expectació era molt gran, ja que anàvem a sentir unes obres inèdites per a nosaltres i que ressonaren segles passats per les mateixes voltes de l'església. Obres, per altra banda, de molta envergadura [...] en contrast amb els cants de Nadal, que corren per la seva senzillesa. Els canetencs no agraïm prou al mestre Francesc Bonastre, director d'aquesta magnífica Coral, l'esforç realitzat, en primer lloc transcrivint les obres, i després preparant el concert [...] Gràcies per la lliçó i, també, per haver-nos contagiats l'entusiasme per a la difusió del nostre fons musical.»⁷

La difusió del repertori musical del fons va anar acompanyada també de l'edició impresa de les seves obres. El desembre de 1981 l'editorial Cannetum –sota l'impuls entusiasta de Josep Rovira i Fors– i en coedició amb l'IUDIM de la UAB, va treure a la llum la primera publicació del repertori musical del fons canetenc: *Tres Nades Catalanes. Segles XVII i XVIII*, amb les versions polifòniques més antigues, conegudes fins al moment, d'«El desembre congelat» i «El Noi de la Mare», i la nuala «Anem, pastors, anem».⁸

Aquella primera edició meresqué un número especial de la revista *Plaça de la Llenya*, que reproduí

Francesc Bonastre. Tarragona, 1978.

de forma íntegra el contingut de l'edició de les *Tres Nades Catalanes*. Tancaven la revista unes notes històriques de mossèn Pere Matamala a l'entorn de «La notable Capella de Música Canetenca del segle XVIII». En el pòrtic d'aquella edició especial el Sr. Josep Rovira i Fors hi rubricava «Amb aquest Especial de «Plaça de la Llenya», Editorial Cannetum vol aportar el seu gra de sorra, quasi imperceptible, per a la divulgació d'aquesta pacient i meritòria tasca d'investigació i estudi que el professor Francesc Bonastre i el seu equip d'estudiosos porten a cap en el Museu Arxiu Parroquial de Canet.»⁹

El 1983 l'IUDIM va començar a publicar, sota la direcció d'en Francesc Bonastre, la col·lecció de partitures *Quaderns de Música Històrica Catalana*, precedides d'un breu estudi introductori redactat en català i anglès. Durant el primer any van veure la llum quatre números, dos d'ells amb repertori del fons musical de Canet: dos «Tonos» de Joan Cabanilles¹⁰ i el *Nunc dimittis*¹¹ del s. XVII estrenat el 1980. El tercer número de la col·lecció dedicat al fons canetenc va arribar el 1989.¹²

Durant el mateix any 1983 l'IUDIM posava punt i final a la labor de microfilmació del fons canetenc. El 17 de desembre d'aquell any es va programar un segon concert, a la mateixa parròquia, durant la segona part del qual el Cor *Gaudium Musicæ* de la UAB, sota la direcció de Francesc Bonastre, va afegir al *Nunc dimittis* anònim i al villancet de Laverni, interpretats tres anys abans, una *Salve Regina* d'Isidre Escorihuela († 1723), mestre de la Seu de Tarragona i de les col·legiates de Xàtiva i Alacant, per a 8 veus, amb ministrers i continu, conservada igualment al fons canetenc.

Tot i la labor realitzada per Francesc Bonastre durant els anys inicials de la fundació de l'IUDIM, la labor de catalogació del fons de Canet va romandre interrompuda gairebé tres dècades. Mentrestant, amb el concurs de l'IDIM de la UAB –l'antic IUDIM rebatejat el 1988 com a Institut de Documentació i d'Investigació Musicològiques «Josep Ricart i Matas»– i de l'Ajuntament de Canet, Francesc Bonastre va organitzar la celebració de les edicions VII a XI del Seminari Internacional El Barroc Musical Hispànic a la seu de l'antiga Escola de Teixits de Punt de Canet de Mar, entre els anys 1995 i 1999.

El manteniment del Seminari durant aquells anys palesa, una vegada més, l'interès de Francesc Bonastre per servir els lligams musicològics amb el fons i la vila de Canet. Als seminaris hi solia convidar professors de prestigi internacional, els quals, amb els alumnes, «tingueren ocasió de visitar i estudiar – i, tanmateix sentir, en els concerts organitzats dins el seminari– els fons musicals de la vila.»¹³

La concessió de la IIIa Beca Raimon Bonal, el 2004, permetria reactivar el procés de catalogació del fons musical de Canet.¹⁴ Tanmateix, el compromís per portar a terme la tasca encomanada es va anar demorant per diverses circumstàncies, fins que el mateix Francesc Bonastre em va encomanar formalment, el desembre de 2006, que em fes càrrec de dur a bon port la catalogació del fons musical de Canet de Mar. Tant bon punt vaig completar la confecció del catàleg de la catedral-basílica del Sant Esperit de Terrassa,¹⁵ em vaig abocar, amb veritable entusiasme, a completar aquella tasca que, amb tanta il·lusió, havíem endegat plegats trenta anys abans! Vam treballar regularment en la confecció final del catàleg entre el febrer de 2007 i el maig de 2008. A l'acompliment d'aquella empresa hi col·laborà, per una banda, l'inestimable ajut d'en Joan Robé, avui sacerdot, el qual havia tingut l'encert de confeccionar un inventari amb el registre detallat de tots els manuscrits que formaven part del fons musical, i, per l'altra, l'entusiasta col·laboració del llavors estudiant, i darrer becari de l'IDIM, Andreu Guinart i Verdaguier.

L'estiu de 2009 vam compartir el goig de presentar, juntament amb en Francesc Bonastre, els dos volums del catàleg imprès del fons musical, a la Sala Parroquial de Canet de Mar. Els dos volums es van convertir en el segon número de la col·lecció *Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya*, que en aquells moments editàvem sota el patrocini del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Francesc Bonastre va traspasar el 20 setembre de 2017. Avui, però, podem afirmar que la seva consciència pionera sobre la recuperació del patrimoni musical de Catalunya perviu en els projectes IFMuc de la UAB i *Mestres Catalans Antics*. El primer compte, a hores d'ara, amb nombrosos catàlegs de fons musicals, la majoria d'ells publicats en els volums impresos de la col·lecció,¹⁶ mentre el segon ofereix una col·lecció de quaderns de partitures seleccionades del repertori compositiu dels mestres pretèrits que es conserva als fons musicals de Catalunya.

Des dels seus inicis, el professor Francesc Bonastre ha estat el gran impulsor de la recuperació del patrimoni musical del fons de Canet de Mar. Per tot això, i a guisa d'homenatge, la col·lecció de partitures *Mestres Catalans Antics* ha volgut dedicar el seu darrer volum del 2019 a l'edició de les transcripcions d'obres del fons canetenc que Francesc Bonastre va deixar inèdites entre els seus papers de

música. Amb aquesta edició retem un acte de reconeixement al capteniment musical i musicològic que sempre va sentir envers el fons de Canet i la seva vila, i a l'ensens un testimoni més d'agraïment per la seva gran labor musicològica en favor de la recuperació del patrimoni musical de Catalunya i, en especial, de la música catalana del Barroc.

¹ Cf. MARTÍN MORENO, Antonio. «La musicologia catalana des de Pedrell a l'actualitat», a BONASTRE, Francesc i CORTÉS, Francesc. *Història Crítica de la Música Catalana*. Bellaterra: UAB, 2009, pàg. 560-565.

² *Ibid.*, pàg. 561.

³ *Diàlegs a Barcelona / 34. Francesc Bonastre – Oriol Martorell* [Conversa transcrita per Xavier Febrés]. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1989, pàg. 59.

⁴ BONASTRE, Francesc. «El tresor musical de la Capella de Canet guarda dues mil partitures dels segles XVII al XIX», *Llibre sobre l'Exposició de la Història Religiosa de Canet de Mar*. Canet de Mar: Editorial Cannetum, 1980, pàg. 33.

⁵ El Cor va ser fundat durant el curs 1975-1976, pels professors F. Bonastre i A. Martín Moreno, amb el concurs dels estudiants de l'Àrea de Música del Departament d'Art de la UAB, als que ben aviat s'hi van afegir d'altres cantors interessats en el projecte de donar veu al patrimoni compositiu dels mestres catalans dels segles pretèrits.

⁶ XIMENES, Maria Teresa. «Salvador Laverni (1675-1758), notícia biogràfica», *Revista Catalana de Musicologia*, IV (2011), pàg. 159-167.

⁷ DOTRAS SERRABELLA, Jaume. «La Coral Gaudium Musicæ de la Universitat Autònoma, ens dona a conèixer obres de l'Arxiu Musical de Canet», *Plaça de la Llenya. Portaveu de la vida local*. Canet de Mar, novembre 1980, fascicle 16, volum 1, pàg. [1]. El mateix article, acompanyat de la mateixa fotografia del Cor Gaudium Musicæ sota la direcció de F. Bonastre, fou reproduït al *Llibre sobre l'Exposició de la Història Religiosa de Canet de Mar*. Canet de Mar: Editorial Cannetum, 1980, pàg. 51.

⁸ *Tres Nadales Catalanes. Segles XVII i XVIII* [Transcripció i estudi: Francesc BONASTRE – Josep Maria GREGORI]. Barcelona – Canet de Mar: IUDIM – Ed. Cannetum, 1981.

⁹ *Plaça de la Llenya. Portaveu de la vida local*. «Especial Fons Musical del Museu Arxiu Parroquial de Canet de Mar». Canet de Mar, desembre 1981, fascicle 27, volum 2.

¹⁰ *Dos «Tonos» al Santíssim. Joan Cabanilles (1644-1712)* [Transcripció i estudi: Josep Climent]. Barcelona: IUDIM, 1983.- *Quaderns de Música Històrica Catalana*, 3.

¹¹ *Nunc dimittis, a 11. Anònim s. XVII* [Transcripció i estudi: Francesc Bonastre]. Barcelona: IUDIM, 1983.- *Quaderns de Música Històrica Catalana*, 4.

¹² *Dos Benedictus. Pau Montserrat i Antoni Jordi* [Transcripció i estudi: Josep Maria Gregori]. Barcelona: IUDIM, 1989.- *Quaderns de Música Històrica Catalana*, 8.

¹³ BONASTRE i BERTRAN, Francesc. «El fons musical de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar», prefaci d'introducció a l'edició del catàleg BONASTRE i BERTRAN, Francesc – GREGORI i CIFRÉ, Josep Maria, amb la col·laboració d'Andreu GUINART i VERDAGUER. *Inventaris dels fons musicals de Catalunya. Volums 2/2, 2/2: Fons de l'església parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, 2009, pàg. IX.

¹⁴ El 31 de maig de 2004 es concedí la IIIa Beca a l'equip format per Francesc Bonastre, Francesc Cortés i Maria Teresa Ximenes pel projecte titulat «Catalogació i estudi de l'arxiu musical de Canet».

¹⁵ Aquell seria el primer volum de la nova col·lecció *Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya* que la Subdirecció General d'Arxius de la Generalitat patrocinaria entre 2007 i 2010.

¹⁶ Consultables en xarxa des dels webs <https://ifmuc.uab.cat> de la UAB i <https://fontes-musicae-cataloniae.iec.cat/> de l'IEC.

El Dr. Marià Serra i Font i la campanya de defensa als Mossos d'Esquadra

Carles Sàiz i Xiqués
UNED Barcelona - CEDIM

Dr Marià Serra i Font and the campaign in defence of the Mossos d'Esquadra

En motiu de la publicació del llibre «Els Mossos d'Esquadra» escrit pel Dr. Marià Serra, l'historiador Carles Sàiz, que ha tingut cura de l'edició, ens fa un article sobre la implicació del metge de Canet en la campanya de defensa d'aquest cos policial.

On the occasion of the publication of the book «Els Mossos d'Esquadra» (Catalan Police) written by Dr Marià Serra, the historian Carles Sàiz who has edited it, presents an article about the involvement of the doctor from Canet de Mar in the defence of this police-force.

Paraules clau: Marià Serra, Mossos d'Esquadra, història, policia catalana.

Keywords: Marià Serra, Mossos d'Esquadra, history, Catalan police.

Marià Serra i Font va néixer a Canet de Mar l'any 1863. Va estudiar medicina a la Universitat de Barcelona i va fer el doctorat en cirurgia a Madrid. Va exercir, durant tota la seva vida, de metge de família al seu poble, com ho havia fet anys abans el seu pare, el Dr. Francesc Xavier Serra Clausell. Com a bon canetenc, va ser un personatge compromès amb el seu poble i, com a professional de la medicina, va reivindicar sempre millores socials en aspectes tan essencials com la higiene pública i l'urbanisme i, en diferents ocasions, va veure la necessitat de materialitzar part de les seves idees secundant l'obra benèfica emparada pel catolicisme. Serra es postulà com un gran defensor de l'anomenada qüestió social i la *Rerum Novarum* de Lleó XIII, atès que creia que la caritat era la clau per frenar les reivindicacions de les classes populars mitjançant les germandats i associacions que es vinculaven a l'Església. L'executòria d'aquests principis va revertir, amb els anys, en iniciatives socials promogudes pel mateix Dr. Serra, com ara el Foment del Treball de Canet, institució cooperativa que pretenia combatre la desocupació al poble; la Germandat de Socors Mutus per a Malalts i Invàlids del Treball, o d'altres iniciatives com la creació de la Caixa del Poble, que pretenia fomentar l'estalvi i la millora de la condició obrera.

I si l'empremta social de Marià Serra el vinculava fortament a l'acció benèfica de l'Església, el metge canetenc també va començar ben aviat la seva carrera política amb el mateix objectiu: treballar per fer una societat més justa. És per això que, des de finals de segle XIX, Serra s'emmarcà en les tesis de l'emergent catalanisme. Va ser el delegat de Canet de Mar a les famoses Bases de Manresa de 1892 i va fundar diferents institucions locals per difondre l'ideari catalanista: va ser l'impulsor de l'Orfeó Canetenc, que propagava el cant coral; va promoure el sardanisme i l'excursionisme a la població i també va dotar el poble i la comarca d'un setmanari regionalista, *La Costa de Llevant* (1894-1922).¹

Marià Serra també va ser el promotor de l'Associació Catalanista de la Costa de Llevant, una entitat que tenia com a objectiu coordinar les actuacions de tots els centres catalanistes de la comarca² i, a inicis del segle XX, ell mateix va optar per presentar-se, per primera vegada, a les eleccions municipals de Canet de Mar. Hi concorregué en els comicis de 1903 i de 1907 encapçalant la candidatura de la Lliga Regionalista, però no obtingué l'èxit esperat. No esdevingué regidor fins a les eleccions locals de 1909, si bé estigué a l'oposició.

A les eleccions de 1911, els catalanistes de la Lliga van assolir la majoria i el Dr. Marià Serra va poder ser investit alcalde de Canet de Mar, càrrec que

renovà en un segon bienni entre 1913 i 1915. I és justament en aquest context final de l'etapa política de Serra que la Diputació de Barcelona s'adreçà als municipis de la província per posar sobre la taula la possibilitat de prescindir dels Mossos d'Esquadra al·legant que, si bé el cos de vigilància era mantingut per l'ens provincial, qui en tenia el comandament era la Capitania General de Catalunya i el Govern Civil i no pas la Diputació. El Dr. Marià Serra va ser molt crític amb aquesta proposta i, fins i tot, va escriure les seves reflexions en el seu dietari personal dient que els diputats provincials «acorden fer un plebiscit consultant als ajuntaments –que al cap d'avall són els qui paguen l'impost provincial– perquè manifestin llur opinió sobre'l particular, i el de Canet, com els de la immensa majoria de la província, aprova contestar que és d'alta conveniència pública el sosteniment del Cos de Mossos». Serra argumentava que els Mossos eren «la garantia de la pau dels pobles, evitant, amb la seva sola presència, greus mals». ³ Com a alcalde de Canet, Serra destacava l'efectivitat dels Mossos d'Esquadra als municipis: «a Canet tenim una parella de Mossos i se n'està ben content de tenir-la aquí allotjada, encara que algun sacrifici costi a l'Ajuntament», ⁴ opinió que era compartida amb la immensa majoria d'alcaldes de la província. De fet, durant els temps que es va

Mossos d'Esquadra. (Servei Històric del Cos de Mossos d'Esquadra)

qüestionar la continuïtat del cos, Serra, com a alcalde de Canet, va redactar un manifest de suport als Mossos, que també van secundar els alcaldes de la resta del districte d'Arenys.

La consulta que va fer la Diputació el 1915 se saldà amb un suport al cos a gairebé totes les poblacions de la província de Barcelona. Dels 317 ajuntaments, van respondre'n 259; dels quals pràcticament tots van declinar la supressió de cos. Malgrat això, dos anys després, la proposta tornava a posar-se sobre la taula, avivada per un conflicte que va esclatar entre alguns diputats i el cos armat.

L'Assemblea de Parlamentaris que es constituí el 19 de juliol de 1917 amb representants de la Lliga Regionalista, del Partit Republicà Radical i alguns liberals autonomistes per reivindicar una llibertat administrativa de Catalunya se saldà amb una prohibició de la convocatòria per part del Governador, i la Guàrdia Civil va irrompre al Parc de la Ciutadella. Els Mossos no obeeïren els diputats, atès que argumentaren que estaven sota les ordres del capità general de Catalunya i això va comportar que la Diputació decidís suprimir, de nou, el cos.

El Dr. Marià Serra, que ja no era alcalde de Canet de Mar, reflexionava de nou en el seu dietari personal sobre el nou conflicte i es lamentava de la decisió presa per la Diputació. El metge escrivia que «els diputats que es titulen regionalistes, han cregut donar una bufetada al govern central, però el que han fet és un gran tort als pobles que compten amb aquesta força per a la tranquil·litat pública. Solsament el partit radical i la gent de mal viure, els hi poden donar les gràcies». I novament i de manera pública, el metge canetenc també es va posicionar contra la Diputació i va escriure un article al seu setmanari, *La Costa de Llevant*. El 16 de setembre de 1917 escrivia: «Val la pena que'ls senyors diputats provincials no se deixin portar per apassionaments i calculin la gran errada que

En defensa del Cos dels Mossos de Escuadra

Los Alcaldes del Districte de Arenys de Mar, a la Diputació Provincial de Barcelona.

Excm. Senyor:

Los firmants, Alcaldes del Districte de Arenys de Mar, ab lo major respecte a V. E. exposen:

Que enterats per la premsa de la Capital, de les discussions que se sostenen en la corporació de la seva digna presidencia, sobre la conveniència exposada per alguns senyors diputats, d'anar a la dissolució del Cos de Mossos d'Esquadra, manifesten què, de realitzar aquest fet, se ocasionarien perjudicis als pobles, puix la forsa armada de que avuy poden disposar, es garantia de la seva pau y tranquil·litat.

Los Alcaldes tocan de ben aprop los bons serveys que prestan los Mossos en tots quants cassos es demanada llur intervenció, y la confiança que mereixen dels vehinals, abona'l seu sosteniment. Complidors lleals de les ordres donades per les Alcaldies, vivint en contacte sempre directe ab tots los elements que integran los pobles y coneixedors per lo tant de tota la gent sospitosa, a la vegada que practichs del terreny que trepitjan, la seva utilitat es de gran apreci; essent únicament llástima que'l Cos benemerit no compti ab major número de individus, per enquistarlos en totes les poblacions y poguer ésser aixís la completa salvaguardia del ordre social.

Los Mossos de Escuadra evitan molts mals no més que ab la seva sola presència; per això es convenientíssim el sostenir la institució que, per altre part n'es mereixedora, tant per sa brillant història com pel esperit genuinament de la nostra terra que l'anima.

Es gràcia que suplican d'eixa popular Corporació Provincial.

Deu guardi a V. E. molts anys.

Districte d'Arenys de Mar, 6 de Desembre de 1915.

Arenys de Mar Francisco Castelló Sant Pol de Mar Francisco Torras Pineda Manel Serra y Moret Palafolls Damià Puig Arenys de Mar Pere Gaspart Sant Vicenç de Lluvaneres Joaquim Mora Sant Ciperià de Vallalta Antón Villá Vallgorriana Antón Puigbert Sant Celoni Rafel Berenguer Sant Esteve de Palautordera Antón Monclús Vilalba Saserra Joseph Riera Molins de Mar Isidro Casas	Canet de Mar Marià Serra Calafell Joseph Pedemonte Malgrat Joan Serra Tordera Joseph Anlet Caldes de Mar Florenti Tió Sant Iscle de Vallalta Joseph Buch Horsavinyà Joan Castelló Ozónies Joseph Bosch Santa Maria de Palautordera Segimón Andreu Campins Salvador Pascual Orlaba Joan Ragué Fogós de Tordera Damià Romaguera
--	---

Full volander de suport als Mossos d'Esquadra. (BPGP-AMCNM)

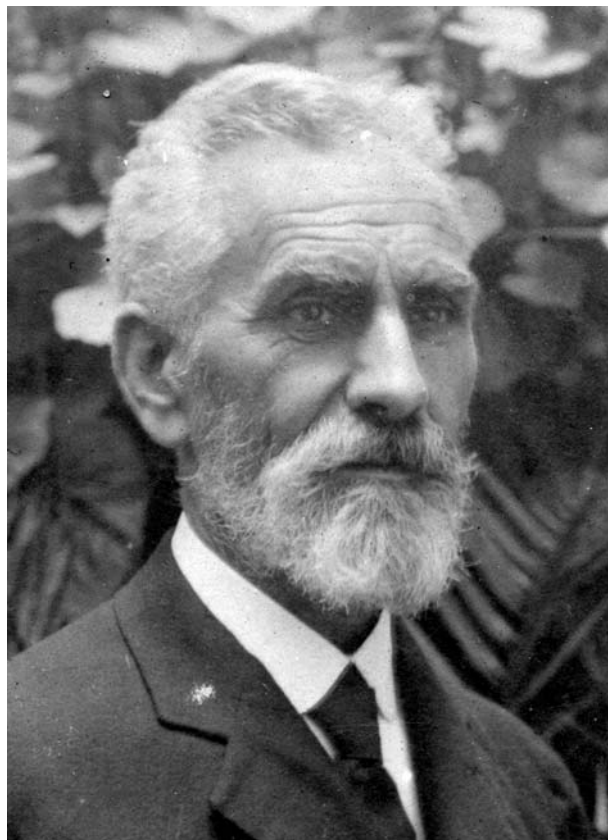
cometria la Diputació si abolia el cos armat [...]. Seria possible que una Diputació, la majoria de la qual és regionalista, acordés la supressió d'una institució essencialment regional?»⁵

L'octubre de 1917, el Dr. Marià Serra seguia fent pressió i defensava la catalanitat del cos armat «de caràcter regional, sostinguda expressament pera garantia de l'ordre públic i formada tan sols d'homes de la nostra terra, de catalans coneixedors de la llengua i costums del país i que per son contacte directe amb el poble, coneixen tots els malfactors, tots els qui porten una vida sospitosa; d'aquí prové, la confiança il·limitada que pels Mossos senten tots els bons ciutadans». ⁶ I també remarcava el seu arrelament al territori: «fa dos-cents anys, ha merescut sempre l'estimació dels pobles per veure-hi en ells als agents de l'autoritat municipal, els perseguïdors de la gent de mal viure i els homes de confiança que sostenen la pau a les viles i pagesies». ⁷

Malgrat les pressions de molts pobles, la Diputació es refermà en la decisió amb l'argument que no aboliria el cos de manera imminent, sinó que les places dels Mossos serien amortitzades a poc a poc, fins a acabar essent substituïts per un nou cos de Guàrdia Rural que estaria tutelat únicament per l'ens provincial. Aquesta decisió provocà que, en poc temps, els Mossos afeblissin considerablement la seva presència. Entre els anys 1917 i 1920, el cos es reduí una quarta part i això dificultà que molts municipis, que tenien presència de Mossos de manera permanent des de feia anys, haguessin de reduir-ne el nombre o bé, fins i tot, que en algunes poblacions deixessin de prestar-hi servei per manca d'efectius. Arran d'això, alguns alcaldes de la província protestaren davant l'augment d'actes delictius.

És en aquest moment quan el Dr. Serra va decidir començar a escriure una sèrie d'articles que va anar publicant des del juliol de 1920 al desembre de 1920 al setmanari *La Costa de Llevant*. La intenció del Dr. Marià Serra era posar sobre paper els greuges que patien els Mossos de l'administració provincial. Serra deia que «portant sols per amor que sento per tot el que és típic i singular de Catalunya, se m'acudí sortir a defensar una institució exclusiva de la nostra terra, com ja vaig fer-ho tres anys enrere arran de l'acord de la Diputació. Vaig pensar que el més pràctic mitjà per *lograr* millor fruit, seria l'endreçar al president de la Mancomunitat i diputats provincials dels quatre departaments amb què fou esquarterada Catalunya, un aplec de Cartes Descloses, fent-los avinent la necessitat que hi havia d'esmenar l'error comès, alabant de passada l'honorable i veterà Cos, tot glorificant les gestes i els actes heroics més senyalats de sa llarga vida; i les vaig publicar en l'esmentat periòdic comarcal *La Costa de Llevant*». ⁸

I per tal de donar més difusió als articles, al mateix temps que eren publicats a les pàgines del setmanari catalanista, les cartes també es

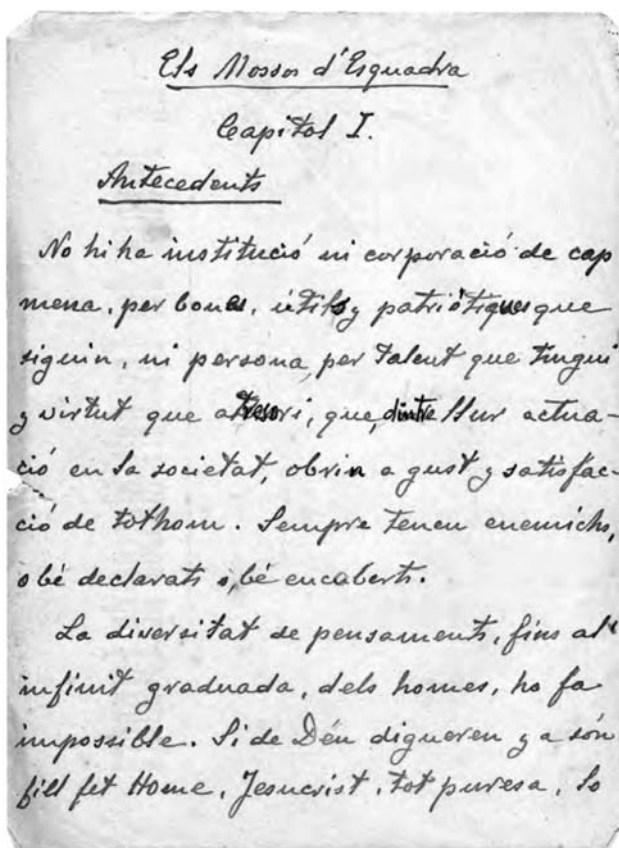

El Dr. Marià Serra, a inicis dels anys 20 del segle XX. (BPGP)

reimprimien en fulls volanders i per tenir més difusió, també eren distribuïts pels Mossos d'Esquadra pels diferents pobles de la província. En tots els articles que es van publicar, el Dr. Serra va anar ressenyant la història i les gestes dels Mossos des dels seus orígens, per acostar-los a la població, per crear consciència de l'antiguitat del cos i, al mateix temps, per reivindicar la seva preservació i catalanitat. Serra va anar publicant una vintena d'articles seriatos fins al darrer text, que va editar-se el 31 de desembre de 1920⁹ i, posteriorment, el metge de Canet va decidir convertir els articles en capítols d'un llibre que sintetitzaria amb detall la història dels Mossos d'Esquadra, si bé al final tots els originals van quedar en un calaix i no es va publicar mai. ¹¹

Poc després, el 10 de maig de 1921, la Diputació de Barcelona va revocar l'acord de la supressió dels Mossos vigent des de 1917 i, al mateix temps, la corporació provincial iniciava una reorganització del cos. Des de les pàgines de *La Costa de Llevant*, el Dr. Marià Serra es congratulava de la decisió, i hi escrivia que «les Esquadres estaven salvades». ¹⁰ I malgrat que el metge de Canet deia, mesos després, que «no crec, ni vull tenir la pretensió de que la meua propaganda «Pro-Esquadres» fos l'alçaprem per salvar-les de la mort decretada», així ho degueren entendre el Cos dels Mossos ja que el 20 de novembre de 1921 decidiren tributar un reconeixement al metge de Canet en agraïment a la defensa que havia fet del cos a través de les pàgines del seu setmanari.

El Dr. Serra va descriure amb tot detall la visita que va rebre a casa seva per part de la comissió del

Primera pàgina del manuscrit del Dr. Marià Serra. (BPGP-AMCNM)

Cos de Mossos d'Esquadra «que li és portadora d'un gros pergami en el qual, després d'una hermosa i artística vinyeta pintada, sobresortint-hi tres figures: una, la del mig, representant la Justícia, i les dels costats dos Mossos portant el típic barret de copa i amb l'arma a la mà en actitud de guait; hi ha la dedicatòria i finalment els noms de fonts i de casa de tots, enterament tots, els Mossos que en aquesta data constitueixen l'honorable Cos, agrupats per categories. Forma el pergami un conjunt elegant i sèrio. L'endrega diu així: «Les Esquadres de Barcelona, per la llum que ha fet damunt les gestes llurs, presten homenatge a En Marià Serra i Font».¹² «Després de les degudes presentacions, creuant-se paraules d'afecte entre l'homenatjat i els qui l'homenatgen, els individus comissionats, figurant-hi entre ells el digne metge del cos Dr. Joaquim Balallson obsequiats pel cronista amb un refresc, renovant-se les expressions de sincera amistat. L'acte que es realitza com entre família, transcorre amb placèvola harmonia, fent-se vots per la vida i prosperitat del benemèrit Cos de les Esquadres. [...]

Si va estar o no encertat el cronista, ell no ho pot dir, però sí afirmar que, fos per afecte de la campanya o perquè així tenia de succeir un cop apaivagades les passions polítiques, el cert és que arran d'acabar-se els articles-cartes, la Diputació Provincial, tornant enrere, revocà son anterior acord i aprovà el sosteniment de la institució armada i a més a més va

augmentar el nombre de llurs individus per poder atendre'ls precs de *varis* pobles que demanen destacament; a part de millorar les condicions econòmiques, cosa que el modo de viure d'avui feia indispensable.

Els Mossos han triomfat, i satisfets i contentíssims han volgut mostrar llur agraïment a qui ha trencat llances en sa defensa, en temps que semblava haver-se oblidat la seva existència. Resultat, doncs, de la campanya, és el missatge rebut pel cronista, qui sobre guardar-lo com a inestimable record i penyora a l'hora d'un bon afecte i marcada consideració. En lloc vistós de sa casa hi ha quedat penjat el pergami, que's conserva en el degut quadre.»¹³

Gairebé cent anys després,¹⁴ aquell quadre segueix presidint la casa Serra de Canet de Mar.

¹ CUSACHS I CORREDOR, Manuel: *La Costa de Llevant 1894-1922. Història del setmanari comarcal catalanista de Canet de Mar*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1996.

² SÀIZ I XIQUÉS, Carles: «L'Associació Catalanista de la Costa de Llevant». Dins *El Sot de l'Aubó*, 2013, núm. 45, p. 16-22.

³ SERRA I FONT, Marià: *Dietari de Canet de Mar*. Manuscrit, agost 1915 (BPGP). L'any 2008 es va publicar el document original amb el títol de *Dietari del Dr. Marià Serra i Font (1880-1926)* dins la col·lecció d'Estudis de Patrimoni promoguda per l'Ajuntament de Canet de Mar, Edicions Els 2 Pins i el Centre d'Estudis Canetencs.

⁴ *Ibid.*

⁵ SERRA I FONT, Marià: «Els Mossos d'Esquadra». Dins *La Costa de Llevant*, 16 de setembre 1917, núm. 36, p. 1.

⁶ SERRA I FONT, Marià: *Dietari de Canet de Mar*. Manuscrit, octubre 1917 (BPGP).

⁷ *Ibid.*

⁸ SERRA I FONT, Marià: *Els Mossos d'Esquadra*. Manuscrit, p. 31 (BPGP).

⁹ SERRA I FONT, Marià: «Els Mossos d'Esquadra. XXII i darrer». *La Costa de Llevant*, 31 de desembre 1920, núm. 49, p. 1-3.

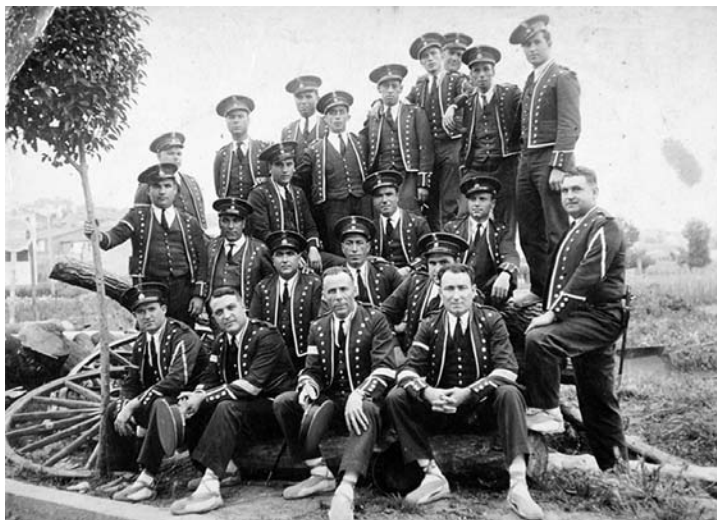
¹⁰ *La Costa de Llevant*, 15 de maig 1921.

¹¹ SERRA FONT, Marià: *Els Mossos d'Esquadra*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2019.

¹² SERRA I FONT, Marià: *Dietari de Canet de Mar*. Manuscrit, novembre 1921 (BPGP).

¹³ *Ibid.*

¹⁴ El Dr. Marià Serra va morir a Canet de Mar el 3 de setembre de 1926.

Grup de Mossos d'Esquadra. (Servei Històric del Cos de Mossos d'Esquadra)

Breu història de l'aigua a Canet de Mar

Pous, pous comuns i fonts públiques des dels orígens als nostres dies

Xavier Mas Gibert
Centre d'Estudis Canetencs

A brief history of water in Canet de Mar *Wells, communal wells and public fountains from their origins to the present*

L'autor fa un recorregut històric per tots els sistemes de captació d'aigua de la Vall de Canet de Mar: mines de tota mena, romanes, aràbigues, públiques i privades, pous comunals i familiars, i fonts de la geografia urbana del poble, merament il·lusòries perquè no rajaven mai.

Paraules clau: pou de sant Feliu, pou del carrer de Sant Benet, pou del carrer de Sant Jaume, pou de l'hostal de Mar, pou del carrer de Xaró Baix, mina del Fideuer, mina de la font dels Gossos, mina de la Misericòrdia, font dels Gossos, font de la plaça Barris, font de la plaça Mercè Viader.

Aigua Senyor que de vi ja en venen...
(Dita popular canetenca)

Per adonar-se'n que a la Vall de Canet i la seva rodalia l'aigua ha estat des de sempre un bé escàs, desoladorament escàs en moltes circumstàncies, només cal recordar què demanen els goigs de la Mare de Déu de la Misericòrdia i l'origen del primer Vot de Vila.

Estic convençut que el meu pare Francesc Mas Urrutikoetxea (Canet de Mar 10/10/1910-13/04/1989) tenia raó quan deia que on plovia menys de la nostra comarca era a Canet, que tot sigui dit de passada, sempre ha tingut una pluviometria molt baixa. Potser el meu pare estava influït pel seu (Salvador Mas Vilà, Canet de Mar 1881-1969), el qual, com tots els pagesos del nostre terme, havia patit molt per la manca d'aigua. El meu avi va ser el majoral o encarregat de l'horta dels Missioners del

The author traces the history of all the water-catchment systems in the valley of Canet de Mar: underground water collection systems of all types, Roman, Arabic, public and private, communal or family wells, and the fountains from the urban geography of the town, which were purely illusory as they never produced any water.

Keywords: well of Sant Feliu, well in Sant Benet street, well in Sant Jaume street, well of Hostal del Mar, well in Xaró Baix street, water-catchment system of Fideuer, water-catchment system of Gossos, water-catchment system of Misericòrdia, fountain of Gossos, fountain in the Barris square, fountain in the Mercè Viader square.

Sagrat Cor des de 1909 a 1929. Aquesta finca, avui gairebé edificada del tot, era a ponent del santuari de la Misericòrdia i tenia una superfície de tres hectàrees i vint àrees, i originalment era tributària de la mina del Fideuer, de la qual rebia un cabal de 6 plomes de Mataró, equivalents a 50.640 litres d'aigua diaris, suficient del tot per a l'ús i consum del convent i del reg de la finca. A la dècada dels vint del segle passat, l'aigua de la mina del Fideuer va començar a decandir i aleshores van fer un pou amb bomba de pistó; però tot i disposar de dues basses d'una capacitat considerable per a acumular l'aigua, a l'estiu no els arribava per regar tota l'horta. La finca va començar a patir una manca endèmica d'aigua i l'avi va acabar per plantar ceps en les últimes quatre feixes, atès que no s'hi collia mai res per manca de reg.

Als segles XVIII, XIX i XX Canet de Mar va arribar a tenir una extensió de terra de regadiu relativament important gràcies a l'aigua de les mines i pous amb

bombes d'extracció d'aigua per compressió, tot i tenir una pluviometria de 600 mm de mitjana a l'any. Al segle XVIII a Canet i rodalies ja hi havia explotacions de regadiu dedicades majorment al conreu de cítrics per a l'exportació a França. El transport de taronges i llimones es va començar a fer amb barca de mitjana fins als ports provençals de Bellcaire i Sète, on eren transbordades a barcasses que, per via fluvial, feien arribar a París. A la capital de França les taronges es van posar de moda: es venien i consumien com a fruita exòtica, especialment per les festes de Nadal. París ja era avançada en la moda i en la cuina. És en aquest moment en què el consum de taronges es va estendre per bona part d'Europa. Segons l'historiador Pierre Vilar, la venda de cítrics catalans va resistir fins i tot la competència dels productors algerians quan aquests ja eren colons de França i disposaven de mesures de protecció aranzelària. A final del segle XIX els tarongers i llimoners es van anar substituint pel conreu també intensiu de patates primerenques, destinades igualment als mercats europeus i transportades amb ferrocarril a França i la Gran Bretanya. La venda de tubercles en aquests mercats va durar fins gairebé la meitat del segle XX. De fet, durant la guerra civil 1936/39 el govern de la República en va prohibir l'exportació per a dedicar-les al consum intern. La mesura va resultar absolutament negativa perquè amb els preus ruïnosos del mercat interior i la manca de mà d'obra, les patates primerenques es van deixar de sembrar. Una vegada acabat el conflicte general provocat per la guerra civil i la guerra mundial, es va intentar recuperar els mercats europeus, però la carestia de la postguerra va disminuir la demanda, atès que ningú consumia patates tendres i els països compradors ja sembraven les patates per l'autoconsum.

Però tornant a l'aigua, que és el tema que ens ocupa, tant el conreu de cítrics com el de patates (com tota l'horticultura en general) es regava per inundació, o sigui, per extensió, així que calia disposar d'una gran quantitat d'aigua. Encara eren molt lluny els sistemes de rec per transpiració i degoteig actuals. Aquesta anotació és simplement per recordar que l'horticultura intensiva a la nostra comarca i molt concretament a Canet, encara que no ho sembli, va patir dèficits d'aigua gairebé sempre.

Del que volem ocupar-nos en aquest treball però, és de l'aigua del consum domèstic des dels inicis del poblament de la vall de Canet, i especialment des del moment en què va començar a haver-hi teixit urbà. El creixement urbà si es caracteritza per alguna cosa és per una demanda creixent d'aigua, tant per l'ús domèstic com per les demandes agrícoles i industrials. En el cas de la petita vall de Canet els recursos hídrics propis eren molt limitats i des de mitjans del segle XX el creixement humà i industrial va desbordar el consum d'aigua, i es va fer evident que no es podia subvenir només amb els recursos

d'aigua del seu subsol. Degut a les necessitats domèstiques, però sobretot les industrials, l'extracció de l'aigua del subsol de Canet havia deixat de ser sostenible. Als anys setanta del segle passat el poble no hauria pogut continuar creixent sense l'arribada d'aigües de la Tordera i posteriorment (des de l'any 2003) amb l'aportació de l'aigua de l'estació dessalinitzadora del delta de la Tordera de Palafolls/Blanes. Tant les poblacions de la Selva marítima com de l'Alt Maresme es proveeixen actualment de l'estació esmentada. Pel que fa a Canet de Mar i el seu terme, els recursos d'aigua propis no arribarien ni a cobrir ni el 10% del consum actual.

Un rastre del temps antic. La romanització i la islamització: les mines

La primera captació d'aigües subàlvies a la nostra comarca (actual costa central de Catalunya) devia començar amb l'excavació de mines subterrànies a l'època romana i potser abans i tot. Després dels romans, els àrabs van intensificar la captació d'aigües subterrànies, atès que aquest també era un element primordial de la seva cultura.

El procediment més comú per a la captació d'aigua, tant a l'època dels romans com a la dels àrabs, consistia en excavar un túnel (mina) partint de la base d'un turó en trajectòria lleugerament ascendent, per tal que l'aigua que s'hi drenava, baixés per gravetat a través d'una canal que la recollia al mig del vèrtex inferior. Aquests túnels eren de poca alçada, d'un metre trenta a un metre i mig com a màxim; als espais en els quals el terror era massa làbil s'hi feien voltes amb rajoles a manera de revoltons per la contenció del terror i, en espais de longitud variable, pous de ventilació i manteniment que, a part d'airejar o ventilar la mina, s'hi feia ascendir la terra de les esllavissades i els manyocs d'arrels coneguts popularment com a «guilles». Els grans enemics de la fluència de les mines eren aquests dos elements. Les arrels dels arbres i de la brolla hi arribaven des de molts metres i s'emportaven bona part del cabal de la mina de manera constant. A les mines doncs, calia un manteniment sostingut perquè si no de seguida perdien cabal. La captació era provinent de l'aigua plujana en procés de filtració lenta i la naturalesa del terror nostrat li conferia un alt grau de purificació i un gust refinat en boca. L'aigua de mina era la més preuada per al consum humà i era considerada la de major qualitat que hi hagut al nostre espai, degut -com ja he dit- a la seva depuració i purificació per filtratge llarga i lenta. Segons la tradició oral, les primeres mines de volta rodona o de canó les haurien fet els romans i els àrabs les acabades en punxa. Aquesta apreciació podria ben ser que tingués fonament, atès que després de la reconquesta dels cristians les mines que aquests van tornar a fer van ser de volta rodona o de canó; això pràcticament des del segle VIII fins al segle XX.

Segons el meu avi Salvador Mas Vilà, pagès de la vall de Canet, que havia fet el manteniment de diverses d'aquestes mines, em contava que el terme de Canet i la rodalia havia estat tan intensament excavat per a la recerca d'aigua que comparava el nostre territori amb un formatge foradat. L'avi coneixia les mines i les anomenava totes pel seu nom i ara jo, dissortadament, només sóc capaç de recordar-ne molt poques. Algunes es denominaven pel nom del propietari: la mina d'en Grau de Muntanya, d'en Niella, de can Sagarra o de mas Burri; altres pel nom de la finca com ara la mina de Sant Josep (propietat de Josep Busquets i Llinàs); altres pel topònim com la de La Murtra o del lloc on desguassaven, com la mina de la Serp, que encara raja a l'horta de can Guri abans de l'entrada del túnel d'Arenys de Mar. La majoria eren de propietat privada, o sigui d'un sol amo, però n'hi havia que pertanyien a una institució com la del santuari de la Mare de Déu de la Misericòrdia, el frontispici de la qual, de fina factura neoclàssica, encara es pot veure darrera de la capella. Alguna de puntual era de propietat municipal, com la que brollava al torrent dels Lledoners, popularment coneguda com la Font dels Gossos. La popularitat d'aquesta font era tal que tothom coneixia aquesta via i la coneix encara com «la riera de la Font dels Gossos». Aquesta mina brollava en una font de raig continu en el centre neuràlgic del casc antic i aquest nom peculiar venia del fet que el primer raig anava a una pica on s'abeuraven els animals de tir i la sobreixida d'aquesta queia a un segon abeurador arran de terra on hi bevien els gossos. L'estètica d'aquesta font era simple, de factura barroca popular amb el recolzador ovalat d'un sol traç. També tenia la mateixa estètica la font del barri de Sant Roc, al davant de la imatge del sant guaridor de la pesta, a l'antiga Caldeta baixa (actualment carrer del Mar).

Altres mines eren de diversos potentats i/o societats col·lectives que distribuïen el cabal entre els associats a tenor de la participació accionarial de cadascun. La més formidable d'aquestes mines era la coneguda com la Mina del Fideuer que, sens dubte, va ser l'obra d'enginyeria hídrica més complexa que es va fer a Canet i potser a tota la costa¹.

Els pous domèstics i els comunals

La distribució de l'aigua domèstica en xarxa no es va completar del tot fins a l'època de la segona República (1931-1939). Amb anterioritat, gairebé totes les cases de Canet tenien el seu pou i, en els habitatges més humils, un pou cada dues cases, que en l'argot de l'època es denominava com a 'pou mitger'. Tal i com es pot suposar, la gestió i el manteniment d'aquest tipus de pou anava a mitges, igual que la compra de la corda i la galleda cada vegada que calia canviar-la. Com a característica general, cada veí hi tenia una pica pròpia arran del

brocal en la qual s'abocava l'aigua de les extraccions per a omplir el safareig de rentar la roba i de regar l'hort. A mesura que les dones van anar a treballar tot el dia a les fàbriques, això de treure aigua dels pous per omplir el safareig es va professionalitzar, o sigui que es pagava a persones que ho feien quan calia. Era una feina que requeia sobre els elements més marginals de la vila. Encara recordo perfectament en 'Vaig-i-vinc', un popular camàlic que tenia el punt de parada a l'estació del ferrocarril i/o a la taverna de can Jeroni, que era al davant mateix. Aquest personatge era un treballador incansable, capaç de carregar-se i transportar qualsevol cosa per gros que fos i per molt que pesés. La seva força era lenta i poderosa com la d'un bou. El seu nom vertader era Jaume Dulsat i era de tanta confiança que la gent li deixava la clau a qualsevol forat i ell mateix obria la casa, omplia el safareig i després la tornava al mateix lloc on li havien deixat. En 'Vaig-i-vinc' deia que la feina que li agradava més era aquesta de 'quissar'² aigua del pou perquè a ell no li costava gens. També s'hi dedicava l'inefable 'Pepeta Pons', el personatge popular més pintoresc de tota la història del poble.

Pous comuns o veïnals i aigües termals

Fins a la primera meitat del segle passat o més ençà i tot, a Canet hi subsistien alguns dels pous veïnals o comunals suposadament anteriors als pous particulars que solia haver-hi a totes les cases.

De tots aquests pous -que a Canet se'ls coneixia com a 'pous comuns'- el més antic que jo recordo era el que hi havia al carrer de Sant Feliu, al costat mateix del que havia estat el primer safareig comunal del poble, a l'espai primigeni del 'Bosquet'. Els safareigs públics més importants que va tenir Canet -calculo que des del segle XVII ó XVIII- eren al capdavant de la riera Sant Domènec, a sota mateix d'on abans hi havia el vapor nou de can Romagosa. Abans de la construcció de la fàbrica, aquests safareigs comunals rebien l'aigua d'un naixement termal del qual van prendre'n el nom les vies de la Caldeta Baixa (tram de la N-II des de la riera Sant Domènec fins a Sant Roc) i la Caldeta Alta, (nom del carrer que encara subsisteix i que coneix tothom). L'aigua calenta del safareig públic de la riera Sant Domènec provenia del naixement d'aigua calenta o termal que aflorava al pati de ca l'Humbert, la segona casa entrant a mà dreta al carrer de la Caldeta Alta des de la pujada de la placeta Mercè Viader. L'aigua calenta de la sobreixida de ca l'Humbert passava a través d'una conducció situada sota el Camí Ral i l'hort de can Milans fins als safareigs públics de la riera Sant Domènec. D'això pervingué que, quan el fabricant Joan Carbonell Paloma va emprendre la construcció d'aquest 'vapor Nou' a l'espai del que havia estat l'hort de can Milans, es va carregar l'antiga conducció als safareigs públics, però es va comprometre a subministrar l'aigua calenta des de la caldera de la seva nova fàbrica per a substituir-

la. Un cop acabada l'edificació, Joan Carbonell Paloma se la va vendre al grup empresarial Romagosa S. en C. i els nous propietaris van acceptar també el compromís de donar aigua calenta als safareigs públics o comunals. I així va anar fins a l'arribada d'aigua corrent a tot el poble, moment en què la gent es va poder rentar la roba a casa seva, caient aquests safareigs públics en desús fins a desaparèixer. Aquesta deu d'aigua termal o calenta, que va donar nom a les vies esmentades, es va perdre del tot arran de les moltes intervencions vials del ferrocarril i de la carretera N-II que s'han fet els darrers cent-cinquanta anys. Però quan es va construir el pas subterrani, que actualment va des de la placeta Mercè Viader fins a l'andana de l'estació, s'hi va fer una esquerda per la qual a vegades encara hi brollava un ploricó d'aigua calenta. A Arenys de Mar (a part del naixement de can Titus a tocar de Caldetes) també hi havia un altre naixement d'aigua termal a la pròpia vila, entre el rial del Bareu i el carrer de A l'edifici que encara subsisteix, en el qual va haver-hi el primer Pòsit de Pescadors³, i al pati del davant originalment s'hi feia la subhasta del peix, però al segle XIX havia estat un balneari. Però tornant a aquesta deu termal d'Arenys de Mar, també es va perdre com la de Canet i les úniques que encara es mantenen són les de can Titus, a sota la Torre dels Encantats, i la dels banys públics de Caldes d'Estrac. A davant d'aquesta vila, a una profunditat que no estic en condicions de determinar i ni tan sols sé si encara subsisteix, hi havia un naixement d'aigua termal submarí tan important que feia que l'aigua del mar arribés perfectament temperada fins a la superfície.

Per raons d'espai en aquest article no puc ocupar-me pas de les mancances hídriques de les hortes de regadiu que abans hi havia al nostre terme, sinó de l'aigua urbana o d'ús domèstic. Des de molt jove m'havia intrigat el fet que els nostres avantpassats decidissin instal·lar-se a la vall de Canet, arran de les rieres més perilloses del litoral. L'única raó a aquest contrasentit només s'explica perquè la captació d'aigua per a l'ús domèstic va ser determinant des dels orígens del poble. La capa freàtica a la riera era més soma del terme i si baixava la riera també era on l'aigua dels pous revenia més abundosa i ràpidament.

Primer què van ser, els pous o les mines?

Originalment, quan es va establir el primer veïnat de baix a les cases del carrer Sant Feliu -que són les més antigues del barri marítim de Canet-, el servei de l'aigua domèstica no era familiar sinó comunal, com ho demostra la presència de pous comuns, alguns dels quals van arribar en ús i servei fins a la primera meitat del segle passat i són perfectament del meu record. Potser cal aclarir el sistema de funcionament d'aquests pous comunals. Tothom que passava pel carrer podia extreure'n aigua per a satisfer la set, però no per emportar-se-la, a no ser que els veïns

de l'indret li ho concedissin. La corda i la galleda la pagaven a escot els veïns, igual que el cost d'escurar el pou. Aquesta mena de manteniment calia fer-lo periòdicament per tal de conservar-ne la salubritat; a vegades ho feien els propis veïns, però si no també es pagava a tant per casa o per foc, com es deia aleshores.

A la primera meitat del segle XX, a Canet subsistien els següents pous comuns: el del carrer de Sant Jaume, al qual s'hi accedia a través d'una finestra de la façana de can Pi (Coll), que era a la meitat del carrer pujant a mà dreta; al carrer de Sant Joan n'hi havia un altre, en una recolzada que feien les cases de mà esquerra on hi vivien els de cal Trist [Ànglas] abans d'arribar a la terrisseria de can Bachs. Més amunt, al carrer de Sant Feliu n'hi havia un altre, una mica abans d'arribar a les escales del carrer de La Palma. Aquest pou estava al costat mateix del que segurament va ser el primer safareig públic del poble, atès que aquest indret es coneixia com 'El Bosquet', on hi va haver els primers assentaments del que seria el barri mariner del poble. Això resulta bastant indiscutible ja que la pica que hi havia donava o vessava al safareig que era al mig del carrer. Aquest safareig va subsistir fora d'ús fins que el devien aterrar als anys setanta o vuitanta del segle passat -va ser un autèntic acte vandàlic atès que era un dels primers serveis col·lectius testimoni dels primers habitants-. Més amunt d'aquest lloc, a l'entrada de l'actual carrer del Castellet, hi havia un altre pou comunal davant mateix de can Sisó. Aquest però, ja era eixut i no hi havia ni corda ni galleda i, a poques passes,

Font del Castellet amb Vicenç Estarlich i Montserrat Agustí, quan eren promesos. (CEC)

adossada a la paret de can Munrabà, hi havia una font que tampoc no vaig veure rajar mai. Al capdavant del carrer de Bonaire, a la casa de cal Baster, que afrontava amb la carretera N-II, hi havia un altre pou comú en molt mal estat que, abans de l'arribada del ferrocarril, devia servir per a abeurar els cavalls de les diligències que tenien la post en aquest lloc. A la mateixa carretera, al barri de Sant Roc, hi havia una altra font davant de la cofurna del sant; era una font que rajava sempre però molt poc. Al carrer de Xaró Baix, que anteriorment se'n deia carrer del Pou, n'hi havia un a la cantonada, adossat a la casa de can Santus, o sigui d'en Llorenç Mas Cadarn?. Segons deien els estadants, van haver de tapiar la finestra d'accés al pou (que encara recordo) perquè la gent hi llençava immundícies, com gossos i gats morts. Això era molt estrany perquè no passava a cap altre pou comú de la vila. Tot fa pensar que els molestava aquella mena d'incrustació comunal a casa seva. La portella o finestra del pou estava en un encaix en escaire entre la paret de tramuntana de la casa i el mur de tancament de l'eixida. El bastiment de la portella d'accés al pou aparellat era fet amb un envà de maons que encara era ben visible. Aquesta relíquia del pou originari, que havia donat nom al carrer, la tinc molt present perquè era el primer que es veia quan sorties per darrera de la casa on vaig néixer.

Les fonts públiques de Canet

Pel que feia a les fonts públiques, Canet era un poble ple de fonts merament decoratives que no rajaven o només ho feien ocasionalment. De font que ragés de debò només hi havia la Font dels Gossos, que era 'la font' del poble per antonomàsia i de veritat. La font original però, no era on és ara sinó uns vint metres més avall a mà esquerra, arran de la vorera i de cara a la riera. La mina d'aquesta font era propietat del poble i tenia l'entrada a la plaça de can Macià, en una portella de ferro que hi havia arran de la façana de can Renau, i el traçat seguia en direcció nord fins més amunt del santuari de la Misericòrdia. Aquesta font va ser l'obra magna del Dr. Xavier Serra i Clausell, i l'única cosa per la que se'l recordava com alcalde de les diverses vegades que en va ser-ho al llarg del segle XIX.

El 12 d'agost de 1912, el seu fill, el Dr. Marià Serra i Font, amb motiu de l'arribada de l'aigua de La Murtra va fer aquesta anotació a la pàgina 599 del seu Dietari: «*Digueu-me si no tinc motius per sentir-me verament emocionat, recordant en aquest moment que si el pare, essent alcalde, 52 anys enrere, obrí la mina que tenia d'assortir d'aigua potable el poble, al fill li ha tocat, per casualitat, essent també alcalde, d'obrir l'aixeta que ja porta la rica aigua de la Murtra en quantitat de sobres per omplir de satisfacció i alegria a tot Canet*».

Corroborant allò dit, el Dr. Marià va llegir a continuació un tros de l'acta de l'Ajuntament del dia 2 de març de 1860 que diu: «*L'alcalde D. Francisco Serra Clausell manifesta que seria una*

La primitiva font dels Gossos. (Arxiu Carles Sàiz)

millora d'utilitat pública poder proveir d'aigua viva alguns punts d'aquesta vila i en especial a la plaça. Que a son mode de veure, no és una empresa de difícil realització, majorment quan dels antecedents presos resulta que amb poc cost se trobaria fàcilment, casi en el casc de la població; i si bé aquest cabildo necessita algun fondo, aquest podria molt fàcilment trobar-se en qualitat de reintegre. L'Ajuntament acosta afirmativament la preposició del Sr. Serra son president».

Les coses de l'aigua sempre es tornen llegendàries

La Font dels Gossos deu haver estat segurament la font de més llarga durada de tota la història de Canet, per bé que actualment ni raja de forma contínua com abans ni l'aigua no és de mina, sinó de la xarxa comarcal i per tant la mateixa que tothom rep a casa seva. Antigament a Canet tothom creia cegament en la salubritat d'aquesta font, però això va ser a partir del moment en què el Dr. Marià Serra va ser alcalde i personalment va fer un recorregut per tota la mina per determinar en quins punts hi havia filtracions dels antics pous negres (pous morassos en l'argot local), i va fer canalitzar l'aigua amb tubs de plom des de més amunt d'aquestes filtracions que l'infectaven. Fins al segle XX, a Canet i a tots els pobles de la rodalia les malalties gàstriques provocades per aquesta mena de contagis eren endèmiques. Doncs bé, d'això no se n'escapava

ni la mítica font dels Gossos a la qual la gent de Canet hi tenia una fe supersticiosa sobre la seva salubritat.

La font de la Misericòrdia

Una font d'aigua amb mina pròpia que va rajar fins que devien enfonsar-la per fer el camp de futbol, era la del pati del santuari. D'aquesta mina encara se'n conserva el frontispici neoclàssic, entre l'antic seminari del Missioners del sagrat Cor i la part posterior de l'edifici del santuari de la Misericòrdia; l'entrada original de la mina si bé fou desplaçada a mà esquerra. Per cert, com que l'aigua ha portat, porta i portarà raons sempre, el seu finançament ja va originar controvèrsia. Uns dels principals contribuents d'aquesta font i mina van ser els germans Marsal, armadors i comerciants canetencs fincats a Cadis, als quals van atorgar un protagonisme excessiu a criteri de la resta dels 'paganus' o contribuents. Això va desvetllar l'instint vandàlic immancable de certs veïns els quals, la nit abans de la inauguració, van clivellar literalment a trets la fina portalada neoclàssica, que va quedar per sempre més com si hagués passat la verola i que encara és perceptible.

De les fonts que no ragen ni han rajat mai

Les fonts del carrer Ample

A la part més espaiosa del carrer Ample, que al segle XIX van batejar pretensiosament com a 'Plaza de la Constitución', encastada a la paret de la Ferreteria Fita, hi havia una font que tenia un petit dipòsit al damunt que rebia aigua del municipi. Aquesta aigua era d'una tebior repugnant i rarament hi bevia ningú.

A l'esquerra, Font de la *Plaza de la Constitución*, actual carrer Ample. (Arxiu Carles Sàiz)

La font del passeig de la Misericòrdia

Es tracta de la font que ornamenta o guarneix l'entrada del passeig de la Misericòrdia. Aquesta font no és la primitiva, l'original va ser destruïda per fer recular el passeig i donar pas als camions de gran tonatge que anaven a portar *cottons* a la fàbrica de can Jover. Va ser curiosament reconstruïda i jo diria que també fidelment. Però el que no recordo és haver-la vist rajar mai; confesso que costa molt assumir aquest sentit de la decoració que sembla delatar o rebel·lar un desig d'allò que es voldria i no es té ni es tindrà mai. Aquesta font que erròniament s'atribuïa a l'arquitecte del parc del Santuari Josep Puig i Cadafalch, en realitat és obra de Ramon Puig i Gairal. I la font del parc o bosc del santuari de la Misericòrdia que, per cert, estava voltada de safareigs i brolladors, que tampoc no

Font original de l'entrada del Passeig de la Misericòrdia. (Arxiu Carles Sàiz)

van funcionar mai. Tinc la vaga impressió que al temps de la meua infantesa, a l'últim safareig de prop del pont dels 'enamorats' hi havia hagut aigua i fins i tot hi nedaven somnolents i tristos escarpins vermells. Aquesta font del Bosc -segons el testimoni dels vells que ho recordaven- feia pujar l'aigua del pou del que anteriorment era la sènia d'en Torrus de Baix. Es tractava d'un pou som en el qual hi havia una sènia que girava tirada amb un mul. La font actual va rajar durant anys fins que l'aigua es devia esgotar i mai més ningú li va trobar cap alternativa, la qual cosa perjudica i molt un dels pocs pulmons que té el poble.

La font de l'Aubó

La primera i única font dels afores havia estat la Font de l'Aubó, al nexa o vèrtex de la Vall de Canet, a mà esquerra de la capçalera de la Riera de Canet. En els primers documents figura com a Riera de Caned, després Riera de Sant Pere⁴ i després de Busquerons. Aquest era un indret molt popular fins a la guerra civil. El Dr. Marià Serra, que n'era el propietari, hi va fer construir taules i bancs de pedra i la gent anava a fer-hi berenars i fontades. El nom de l'Aubó venia del fet que en aquest lloc -com encara es pot comprovar- hi creixien albers, o sigui albons en dialecte local⁵.

La font de la plaça de la Llenya

A la cruïlla o interjecció de la Riera de Buscarons amb la Gavarra, coneguda popularment com 'la plaça de la Llenya', hi havia una font de ferro fos de

Font de l'època maquinista, a la Plaça de la Llenya. (Arxiu Carles Sàiz)

l'època del maquinisme. Aquesta font que ha rajat de forma intermitent al llarg de la història va anar almenys dues vegades d'un costat a l'altre de la Riera i darrerament estava adossada al xamfrà de l'edifici de l'Ateneu.

La font de sant Roc

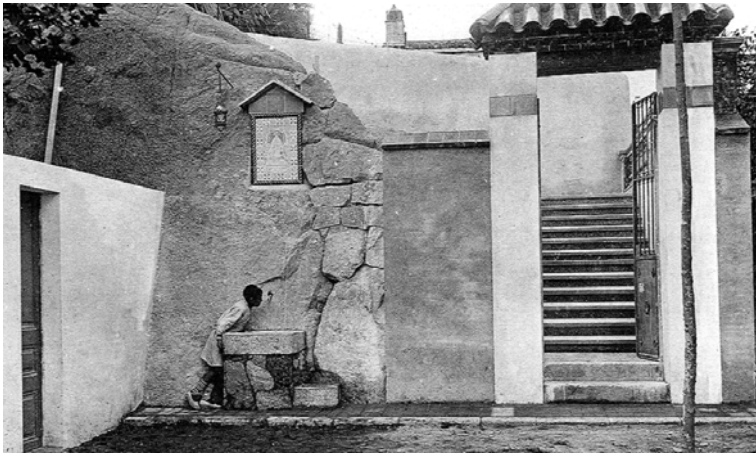
Tenia la mateixa estampa de barroc popular que la Font dels Gossos i això fa pensar que eren de la mateixa època i fetes pels mateixos paletes. La font de sant Roc rajava poc però era utilitzada exhaustivament per la pobretalla del barri i sobretot per la Pirulina, una marginal que traginava l'aigua d'aquesta font fins al *blocao* de la Roca de Catel on vivia amb el seu company Germaneta.

La font de la plaça Barris

Al que aleshores era la sortida del poble pel carrer del Vall, a la placeta d'en Barris, hi havia una font de fosa que em sembla que encara sobreviu però no sé si raja. Aquesta font, d'un estil modernista però molt matusser, havia de recordar la memorable arribada de l'aigua de La Murtra que, com ja hem explicat més amunt es va inaugurar el diumenge 12 d'agost de 1912. Aquesta font des del principi ha rajat -quan ho ha fet- amb l'aigua del municipi. En aquesta placeta hi va haver la primera benzinera del poble i el nom de Barris li venia del mecenes palafrugellenc Miquel Serra Barris, el qual però degut a la hilaritat que provocava la conjuntura dels seus dos cognoms, només es feia dir el segon. Les fèrides olors de l'antic escorxador, que era davant mateix de la casa on estiuejava, no el deixaven viure i això va moure la seva generositat de manera que va anticipar els diners perquè el consistori municipal pogués edificar el nou escorxador i alliberar-se dels efluvis nauseabunds de les

Font de Sant Roc, amb les veïnes Maria Juvanteny i Pepita Isern. (Josep Isern)

Font de la plaça Viader. (Arxiu Carles Sàiz)

Font de la plaça Barris. (BPGP)

matances. El préstec va ser sense interessos i a tornar quan es pogués; i es pot dir que en senyal de gratitud, l'ajuntament es va inventar això de la plaça Barris, perquè l'espai era i és tan esquifit que ni és plaça ni és res. Probablement, conscients que ja que no hi havia plaça, van fer-hi una font que, com la majoria de les fonts de Canet, està encastada a la paret de la que aleshores era la primera casa del carrer de Vall. Era una font frustrada que no rajava i si ho feia era amb l'aigua clorada de la xarxa municipal. I, com si la cosa no fos prou forçada, als anys cinquanta del segle passat arran mateix s'hi va instal·lar un bar que va llevar-li la poca raó de ser que tenia.

Font de la plaça Mercè Viader

Com tot el que es feia antigament, la placeta Mercè Viader, amb la font inclosa, va pagar-la l'odontòleg fill del poble Joan Ma. Viader, sota dolorós impacte de la mort de la seva filla petita. El municipi va accedir a donar-li el seu nom (Mercè Viader) i de propina hi van afegir la pujada que va des de la carretera al carrer Xaró Baix. En principi 'la placeta de la Mercè' no era tan esquifida (ha patit diverses amputacions per ampliacions viàries) i tenia una certa gràcia noucentista, sobretot per la font que sortia de la penya amb

una majòlica de la Mare de Déu de la Mercè. L'únic defecte d'aquesta font era que, tot i tenir un broc de llautó de vastes proporcions tampoc no rajava. Quan érem infants i cada dia de l'estiu tornàvem morts de set de la platja, ens delíem somniant que la font algun cop rajaria, però tot era inútil. Un dia però el meu amic Pere Romero es va enfil·lar a la pica i va allargar la mà demanant aigua a la Mare de Déu de majòlica i instantàniament la font va rajar com si fos un miracle. El mecenes havia pensat que la faria rajar amb l'aigua sobrera de la seva finca, però no n'hi sobrava mai, llevat d'aquell dia. Acabo aquest exordi amb aquesta anècdota absolutament certa perquè sembla el paradigma de totes les fonts de Canet; un poble de moltes fonts i només una tenia aigua. I actualment, en les que encara hi són hi raja aigua de la xarxa municipal de la dessalinitzadora Blanes/Tordera.

Epíleg: La Font del carrer de la font

Al segle XVIII el carrer de la Font tenia una font al començament del carrer, davant de la casa Macià, però devia desaparèixer al segle XIX. Volent que es recuperés el sentit del seu nom,

l'alcalde Josep Planet Travessa va constuir la font que hi ha en la part més ampla de l'esmentat carrer. Aquesta font porta una placa de dedicació al pare Joan Badaró i Torravella i que, per error hi van posar el nom del seu pare Joan Badaró i Puig. Error que valdria la pena esmenar.

¹ Als interessats pel tema podeu consultar el treball exhaustiu que va publicar a *El Sot de l'Aubó* el nostre col·laborador i amic Antoni Cruanyes Becana als exemplars: 24 del desembre de 2008 pàgs. 28 al 32 (1 a. Part) i al del 28 de juny de 2009 pàgs. 33 al 39 (2 a. Part).

² De la funció de treure aigua del pou a Canet se'n deia anar a 'quissar', una deformació evident del mot mariner hissar (alçar quelcom estirant una corda).

³ Com que a l'edifici de l'antic balneari hi sobrava espai, el benemèrit cuiner Velasco va posar-hi el restaurant conegut com «El Pòsit de Pescadors», que va arribar a ser molt popular durant molts anys, sobretot a partir de la pesca de la gamba, i en substitució del Montcalvari, el qual va ser un dels primers restaurants especialitzats en la cuina de peix de la costa catalana.

⁴ Degut segurament a que al seu marge esquerre s'hi va alçar la que va ser la primera església de Canet sota l'advocació de Sant Pere de Romeguera.

⁵ Si el Centre d'Estudis Canetencs el vam prendre com a enunciat de la nostra publicació va ser per la seva profunda identitat i significació canetenca. Primer perquè es el lloc on hi ha haver el primer nucli poblat de Canet, però també perquè, com diu el diccionari Alcover/Moll, aubó és la designació d'alber a Canet de Mar i, finalment, perquè podria ser que vingués del nom germànic Athalbodo (cfr. la vas. ALBOD. Nd. I, 164)

Arquitectura de la biblioteca de Canet de Mar

Del noucentisme a la societat xarxa

Ignasi Bonet Peitx

Unitat d'Arquitectura de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona

The architecture of the library of Canet de Mar: from Noucentisme to the networked society

La història de la biblioteca de Canet de Mar és paradigmàtica pels edificis en què s'ha allotjat. El 1919 es va inaugurar la biblioteca popular, seguint els ideals noucentistes i fruit de les polítiques de la Mancomunitat, i el 1999 la biblioteca es va traslladar a l'antic Ateneu Canetenc, en un context de forta expansió de la xarxa de biblioteques públiques arran de la recuperació dels ajuntaments democràtics i del creixement econòmic. Cadascun dels edificis reflecteix l'esperit de l'època que els va veure néixer. Actualment el municipi es troba davant el repte de definir com ha de ser la biblioteca a principis del segle XXI, en una societat ben diferent d'aquelles, ja que la intenció de l'equip de govern municipal és traslladar la biblioteca a un nou emplaçament. L'arquitectura que l'allotgi haurà de reflectir el model de servei que s'oferirà, adequat a les exigències de la societat contemporània.

Paraules clau: Arquitectura, biblioteca, biblioteca pública, mancomunitat, societat xarxa, societat de la informació, societat del coneixement.

The history of the library of Canet de Mar is paradigmatic due to the buildings in which it has been housed. In 1919, the public library was inaugurated, following noucentista principles and as a result of the political programme of the Mancomunitat (Commonwealth of Catalonia). In 1999, the library was moved to the building of the old Ateneu Canetenc (Cultural Centre of Canet de Mar), during a time of rapid expansion of the public library network after the reinstatement of the democratic local authorities and economic growth. Each of the buildings reflects the spirit of the time which saw them built. At present, due to the local authority's intention of moving the library to a new location, the town faces the challenge of defining what the library should be at the beginning of the 21st century in a society very different from those of the past. The architectural design which houses it will have to reflect the type of service it will offer and it will have to be suitable for the requirements of contemporary society.

Keywords: architecture, library, public library, Mancomunitat (Commonwealth of Catalonia), networked society, information society, knowledge society.

«Se ha dicho repetidamente que la biblioteca de una persona es su biografía, porque examinándola sabemos qué ha estudiado, qué le ha interesado, qué países ha visitado, qué lenguas habla. De manera paralela, las bibliotecas son la cultura de una sociedad. Estudiándolas podremos deducir cómo es esa civilización, qué intereses tiene, qué conocimientos conserva, qué visión del mundo posee.»

Alfonso Muñoz Cosme

El significat de les paraules evoluciona amb el temps, a mesura que es transforma la societat i la cultura. Nous matisos, accepcions i connotacions s'associen al significat d'una paraula a mesura que passa el temps. Per exemple, la paraula *biblioteca* prové etimològicament de *bibliothēke* en grec antic: *biblion*, 'llibre', i *theke* 'caixa'. Perquè inicialment una biblioteca era una caixa, un bagul de llibres. Podem suposar que posteriorment la paraula deuria designar un moble prestatgeria i, posteriorment, l'edifici sencer que conté la col·lecció de llibres.

Actualment la paraula biblioteca designa tant la col·lecció de documents com l'organització que la custodia i el servei que ofereix, com també l'edifici que ho allotja. I tot plegat ha evolucionat al llarg del temps d'existència d'una biblioteca pública com la de Canet de Mar que, a més, és paradigmàtica perquè és una de les primeres que es van inaugurar a Catalunya.

Però la història de la biblioteca de Canet de Mar també és significativa pels edificis en què s'ha allotjat. El 1919 es va inaugurar la biblioteca popular, promoguda per la Mancomunitat i projectada per Lluís Planas Calvet¹, al Passeig de la Misericòrdia. El 1999 la biblioteca es va traslladar a l'antic Ateneu Canetenc, obra de Lluís Domènech i Montaner², que s'havia construït el 1885, i que es va ampliar. Es tracta d'edificis patrimonials cadascun dels quals reflecteix l'esperit de l'època que els va veure néixer.

Actualment el municipi es troba davant del repte de definir què significa la paraula biblioteca a principis del segle XXI, en una societat ben diferent

d'aquelles que la van veure néixer i que l'han acollit durant un segle, perquè segons s'ha fet públic el passat mes d'octubre l'equip de govern municipal té la intenció de traslladar la biblioteca a un nou emplaçament. L'arquitectura que l'embolcalli haurà de reflectir el model de servei que s'oferirà, adequat a les exigències de la societat contemporània.

La biblioteca de la Mancomunitat

L'edifici que es va construir per a allotjar la biblioteca el 1919 reflecteix la voluntat de la Mancomunitat en impulsar el seu model de biblioteca: estendre la cultura i la formació a Catalunya en un país en el que la meitat de la població era analfabeta. Per això calien per a la biblioteca uns espais «propis, independents, nets, blanc clars [...] presentant per dins i per fora un aspecte estètic, gai, plaent a l'ull», amb serveis de «préstec de llibres a domicili, sala especial per als infants, espai per a revistes i diaris, horaris amplis: obertes tots els dies feiners [...] i els festius unes hores al matí [...] tindran sales de lectura» i amb personal «tècnic, femení, amb una formació especialitzada i també en el camp de les humanitats»³. La biblioteca era símbol de regeneració, de progrés i de cultura.

El 1918 s'havien inaugurat les quatre primeres biblioteques populars: Valls, Sallent, les Borges Blanques i Olot⁴. Dos anys abans s'havia fet un concurs d'avantprojectes, en què van participar els arquitectes Joan Bordàs, Adolf Florensa, Ramon Puig i Gairalt i Lluís Planas. El projecte tipus seria igual en cada municipi en què es construís, i s'adaptaria a

Biblioteca Popular P. Gual i Pujadas, 1919. (BGP)

les particularitats de l'emplaçament. Un dels dos projectes guanyadors va ser el de Planas. Era el que més s'ajustava als requeriments funcionals ja que ubicava la sala de lectura com a espai central, a través del qual s'accedia a les altres estances, i permetia una gestió òptima amb el mínim personal. Aquest avantprojecte tipus és el que van escollir per a les quatre primeres biblioteques populars, i seria el que triaria l'Ajuntament de Canet de Mar en la segona promoció de concessió de biblioteques.

Era un projecte d'estil noucentista, amb elements del llenguatge clàssic de l'arquitectura, però amb un tractament sobri, de línies senzilles i estilitzades. La façana principal era simètrica, amb una porxada central coronada per un frontó de forma corba, sobre dues columnes i quatre pilastres jòniques. Per damunt de la cornisa dos templets circulars sobre vuit columnes remataven les cantonades. Les sales principals eren la sala de lectura i la sala de conferències. Damunt de l'espai central de la sala de lectura s'alçava una lluernia que es projectava a l'exterior com a volum per damunt de la coberta. Des de l'interior, la lluernia s'alçava per damunt d'una cornisa sustentada per quatre columnes i diverses pilastres d'ordre jònic.

En definitiva, amb l'arquitectura es transmetia una visió idealitzada de la cultura, i l'edifici esdevenia un símbol de l'obra de govern de la Mancomunitat, des d'una certa monumentalitat, de forma coherent amb la idea de «temple de la cultura» que defensava Eugeni d'Ors. Efectivament, segons comenta Teresa Manyà al llibre «Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya», l'edifici va provocar impacte en la població, per la seva solemnitat i grandiositat. I aquest era l'objectiu: servir-se de l'arquitectura per a transmetre la idea de canvi, per a superar la visió de la biblioteca com a institució sòrdida i caduca que fins llavors havia predominat, i per a atraure la ciutadania cap a la lectura i la cultura.

Fins i tot l'enjardinament exterior, o el mobiliari i complements interiors eren triats amb cura, per a evitar que s'hi introduïssin elements que distorsionessin la seva unitat i distinció, el seu aspecte noble, elegant, net i ordenat. Malauradament, amb posterioritat s'han fet intervencions en l'edifici que n'han desvirtuat l'aspecte original, especialment l'enderroc dels templets i la construcció d'una remunta durant el franquisme. Sortosament des del 2007 l'edifici està catalogat com a Bé Cultural d'Interès Local.

Interior de l'antiga biblioteca P. Gual i Pujadas, 1919. (BPGP)

La biblioteca del retorn a la democràcia

Amb el retorn dels ajuntaments democràtics la xarxa de biblioteques va reprendre l'embranchida que havia tingut a principis de segle i va ser especialment a partir de 1987, sota l'impuls d'Antoni Dalmau, que presidia la Diputació de Barcelona, que es va abordar un ambiciós programa d'expansió. Fruit d'aquest nou pla, la biblioteca de Canet de Mar es va traslladar a l'antic Ateneu Canetenc, com s'ha dit més amunt.

El marc de creixement i el concepte de biblioteca quedava definit en la Llei del Sistema Bibliotecari de Catalunya, de 1993. Durant la dècada de 1990 es van construir a les comarques de Barcelona molts nous equipaments, com explica el document «La Biblioteca pública a la província de Barcelona 1989-1999. Deu anys construint biblioteques» publicat el 2003 pel Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona⁵. S'hi presenten les 70 biblioteques que es van inaugurar en 11 anys, passant de 86 biblioteques, amb un total d'un 18.800m², el 1989 a 130 biblioteques (algunes es van traslladar o reformar), amb un total d'uns 81.400m², el 1999, amb una inversió de més de 74 milions d'euros per part de la institució. La xarxa es va quadruplicar en onze anys, en superfície, dada que és molt destacable. La prioritat era fer créixer quantitativament la xarxa, tant pel que fa a col·leccions documentals com pel que fa a nous equipaments, nous edificis.

Però no va ser un creixement només quantitatiu, sinó qualitatiu, com demostra el mateix document. S'hi incorporaven nous formats, com CD, vídeos o còmics, a més de revistes i premsa diària. S'oferien nous serveis als usuaris i, sobretot, s'incorporava la tecnologia com a eina de gestió de la xarxa i com a servei als usuaris.

Tot plegat s'emmarcava en una visió i una missió

Lluernes en l'interior de la biblioteca l'any 1999, en l'ampliació de l'edifici de l'Ateneu Canetenc. (Gerència de Serveis de Biblioteques, Diputació de Barcelona)

de la biblioteca pública, que el Manifest de la UNESCO de la Biblioteca Pública⁶ definia l'any 1994: crear i fomentar els hàbits de lectura, donar suport tant a la formació individual i la formació autodidacta, donar oportunitats per al desenvolupament personal i creatiu, estimular la imaginació i la creativitat, fomentar el coneixement del llegat cultural, garantir l'accés dels ciutadans a tota mena d'informació de la comunitat, facilitar l'aprenentatge en l'ús de la informació i dels mitjans informàtics, potenciar i participar en les activitats i els programes d'alfabetització, etcètera.

Aquest manifest tenia una visió avançada respecte als reptes que l'ús de la informació i els mitjans digitals plantejaven, pel que fa a les competències informacionals i l'accés a la informació per part de la ciutadania. És a dir, s'entenien els mitjans digitals com a factors d'apoderament de la ciutadania i com a instrument per a fer front a les desigualtats. És significatiu que ja el 1989 la Diputació de Barcelona fou la primera institució catalana que va adquirir el programari VTLS per a gestionar el catàleg col·lectiu en línia. Durant els anys 90 s'instal·laren progressivament a les biblioteques ordinadors d'accés al catàleg col·lectiu, servei de préstec informatitzat i, posteriorment, d'accés a internet.

Bona part de l'arquitectura d'aquests equipaments era deutora del model nòrdic de biblioteca pública, que havia tingut una important expansió durant els anys 70 i 80, en el que l'usuari té contacte directe amb els llibres, en el que coexisteixen llibres i sales de lectura. Erik Gunnar Asplund havia inaugurat la

tradició nòrdica amb la Biblioteca d'Estocolm el 1927, biblioteca que destaca per la seva significació com a edifici públic i com a monument representatiu de la cultura. Això tindrà continuïtat en l'obra de l'arquitecte finlandès Alvar Aalto, que a partir del seu projecte de la biblioteca de Viipuri (1935) va explorar uns plantejaments que va poder concretar i matisar en altres projectes com els de les biblioteques de Seinäjoki (1965), Rovaniemi (1969) o Otaniemi (1969)⁷. A l'article «La humanización de la arquitectura», de 1940, Aalto exposa les seves conviccions respecte a l'arquitectura de les biblioteques, que focalitza en l'activitat humana bàsica que hi té lloc, l'acte de llegir un llibre, i que sintetitza en la necessitat de dotar l'espai d'una llum difusa que sigui agradable a l'ull humà, i que garanteixi el confort en la lectura. Aquesta llum difusa era proveïda per lluernes, que esdevenien un dels elements essencials dels seus projectes, i als quals dedicava el màxim esforç de resolució tècnica. Per altra banda, els projectes d'Aalto assumien també l'especialització funcional dels espais, segregant les sales de lectura dels espais de circulació.

La resolució de les lluernes, amb llum de nord, va ser una de les principals preocupacions d'Antonio Aguilar i Joan Domènech, l'equip d'arquitectes que va abordar l'ampliació de l'edifici de l'Ateneu Canetenc, per a allotjar-hi la nova biblioteca, a finals dels anys 90. L'edifici de Lluís Domènech i Montaner es va ampliar per la part posterior, dotant-lo d'una nova façana d'accés vinculada a una placeta, darrera la qual hi havia el vestíbul i l'escala principal. A

l'interior, sota les lluernes la sala principal és a doble alçada, amb un altell perimetral, i aquest doble espai amb una agradable llum difosa s'allarga fins a acollir la rosassa de la façana de l'edifici de Domènech i Montaner, que en presideix la façana. L'ampliació es va fer amb respecte al valor patrimonial que representa l'edifici, per les seves ornamentades façanes, amb elements de ferro forjat, esgrafiats i la rellevant cantonada circular, rematada amb un cupulí.

Internament la biblioteca es basa també en l'especialització funcional dels espais, malgrat la dificultat per a gestionar el correcte encaix programàtic en una geometria interior difícil, fraccionada en diferents plantes. Es va projectar la zona infantil diferenciada, amb espais rellevants per a la zona de revistes i diaris, i també per a les col·leccions de música i cinema. L'edifici passava dels 190 m² que tenia l'antic edifici de 1919 als 760m² útils el 1999, amb una capacitat que inicialment es preveia per a 21.800 documents (actualment la col·lecció és molt superior a aquesta xifra). Recentment l'edifici ha tingut una reforma menor que n'ha reorganitzat els espais.

En definitiva, la resposta arquitectònica de finals de segle XX, basada en els plantejaments funcionalistes i ambientals d'Aalto, aspirava a aconseguir la millor relació entre l'usuari i el llibre a partir de l'optimització de les condicions ambientals, especialment lumíniques, per a l'acte de la lectura, que era l'activitat principal de la biblioteca. Acollir la col·lecció de llibres, facilitar l'accessibilitat dels usuaris a la col·lecció i facilitar la lectura en un entorn agradable són les idees centrals que guien els projectes d'aquesta època, agafant certa distància respecte del simbolisme i la monumentalitat d'altres èpoques.

Societat xarxa

Com hem dit, les biblioteques dels anys 90 ja incorporaven la tecnologia digital amb l'accés al catàleg col·lectiu en línia, el préstec electrònic, l'accés a internet i web corporativa. Però no és fins a la primera dècada del segle XXI que s'expandeix socialment l'ús d'internet, amb el comerç electrònic i els blogs en un primer moment i amb l'eclosió de les xarxes socials després, molt vinculada a l'aparició dels dispositius mòbils (ordinadors portàtils, reproductors de música MP3, telèfons mòbils i tablets).

El creixement exponencial de la informació disponible en línia a la xarxa i l'explosió de les possibilitats que permet ha transformat absolutament de la societat en molts aspectes. Amb l'aparició del treball en línia i la globalització es modifica la forma de produir, es deslocalitza i es flexibilitza el mercat de treball. Es modifica també la forma de consumir amb el comerç electrònic i les compres des de dispositius mòbils. Amb la missatgeria instantània des de dispositius mòbils i

Accés al catàleg col·lectiu digital i interior de la rosassa modernista de Lluís Domènech i Montaner, a l'Ateneu. (Gerència de Serveis de Biblioteques, Diputació de Barcelona)

les xarxes socials canvien també les formes de comunicació interpersonal. Es revoluciona el món dels mitjans de comunicació, que passen a ser a la carta i multiplataforma. També es revoluciona el mercat de la música, del cinema i el del consum cultural, en general. Apareixen noves formes de lectura que van més enllà del llibre imprès, com la literatura digital. Davant la possibilitat d'accés ràpid a la informació en línia es transforma també el paradigma educatiu, ja que la memorització de la informació passa a un segon pla, i pren rellevància la capacitat d'establir relacions entre conceptes i informacions, de manera que el sistema educatiu passa a potenciar la creativitat, el treball col·laboratiu i l'aprenentatge informal i conversacional.

Manuel Castells és un dels autors que millor ha descrit l'aparició de la societat xarxa (o societat de la informació, o societat del coneixement), en obres com «La sociedad red»⁸ en les que analitza aquests fenòmens.

La biblioteca de la societat xarxa

Tota aquesta revolució es deu en part al fet que la informació, en esdevenir digital i disponible en xarxa, passa d'estar vinculada a un suport físic, com era el

llibre o el CD, a ser intangible i ubiqua, accessible des de qualsevol lloc. L'accés a la informació ja no és el principal repte, sinó que allò rellevant passa a tenir les eines tecnològiques i les habilitats informacionals per a accedir, manipular i produir informació de manera creativa i col·laborativa, en qualsevol format. Per això diem que el rol tradicional de la biblioteca ha agafat un nou sentit, nous significats: a més de garantir l'accés a la informació cal, sobretot, garantir eines tecnològiques, habilitats informacionals i un context que faciliti la creativitat i els processos col·laboratius de generació de nous continguts.

Això ho recull la literatura dels professionals de la biblioteconomia i la documentació dels darrers anys. Hellen Niegaard diu el 2009: «Al començament del segle XXI, el concepte de la biblioteca canvia de focus: de les col·leccions a l'accés i les connexions; de les prestatgeries a les activitats dels usuaris centrades en la transformació i en les relacions. [...] un creixement cap a l'experimentació que ofereix nous aprenentatges i experiències [...]»⁹ [traducció de l'autor].

El 2014 l'Agència de Cultura Danesa va publicar el portal «Model Programme for public libraries»¹⁰, que recull perfectament aquestes idees concretades en reflexions i eines: «biblioteca pública com a veritable àgora i lloc comú, el lloc de trobada central, que convida el ciutadà al seu interior i alhora es manté obert a les xarxes ciutadanes i a les necessitats d'aprenentatge d'una societat altament qualificada en un món en constant transformació», en paraules de Ferran Burguillos¹¹. Un altre portal web que recull casos d'èxit, sobretot del Regne Unit, és «Designing Libraries»¹², on s'hi poden trobar projectes inspiradors que ajuden a concretar i a definir aquesta nova biblioteca del s. XXI que progressivament va prenent forma.

Arquitectura per a les biblioteques del s. XXI

Aquest nou model de biblioteca es va inaugurar potser amb la Mediateca de Sendai (2001) i amb la Biblioteca Pública de Seattle (2004)¹³. L'arquitectura d'aquests equipaments reflecteix el canvi de rol que ha patit la biblioteca, de manera que el focus central de la seva activitat passa a ser el servei als usuaris, més enllà de la funció tradicional d'allotjar les col·leccions.

L'arquitecte Toyo Ito explicava la Mediateca de Sendai posant l'usuari al centre del seu projecte: «Fins ara, s'han concebut els equipaments públics com a edificis amb uns espais clarament definits en els quals s'actua d'una manera preestablerta. [...] L'única preocupació ha consistit a optimitzar l'eficiència de l'edifici, per la qual cosa s'ha considerat inevitable la imposició de restriccions en el comportament dels usuaris. Tanmateix, al carrer la gent es comporta d'una manera més lliure i alegre. Per què no hi pot haver més llibertat d'acció dins d'un edifici públic? [...] Vaig adoptar el concepte de

'sense barreres' per referir-me també a la llibertat respecte a les restriccions de l'Administració. [...] Proporcionar un espai sense barreres»¹⁴ [traducció de l'autor]. Veiem, doncs, la importància de la llibertat de l'usuari dins la biblioteca, per a que es pugui comportar «com si estigués al carrer», per a poder oferir una biblioteca més oberta i més propera.

A la biblioteca de Sendai també pren importància la tecnologia digital com a argument de projecte, de manera que s'utilitza la incorporació de recursos informàtics per a transformar les idees preconcebudes sobre l'espai de la biblioteca, i com aquest s'organitza.

Rem Koolhaas i el seu equip, autors de la Biblioteca Pública de Seattle, tenien una visió crítica sobre la preponderància del llibre imprès: «Les noves biblioteques no reinventen ni modernitzen la institució tradicional; simplement l'embolcallen d'una manera nova. [...] A menys que la Biblioteca no es transformi de ple en un magatzem d'informació [...], la seva fidelitat indiscutible al llibre perjudicarà la credibilitat de la Biblioteca en el moment de la seva apoteosi potencial»¹⁵ [traducció de l'autor]. Argumentaven que davant de l'expansió de les col·leccions impreses l'espai per als usuaris havia anat quedant reduït i fragmentat. Com a solució van proposar la «flexibilitat compartimentada» (en contraposició a la «flexibilitat uniforme» tradicional): crear un gran contenidor central per als documents impresos (i altres suports físics), amb cert marge de creixement (flexibilitat interior dins del contenidor), però preservant la resta d'espais per als usuaris.

Aquest concepte superava la idea tradicional de sala de lectura, que allotjava alhora la col·lecció i els punts de lectura dels usuaris. Des de llavors, els espais d'activitat dels usuaris ja no estan vinculats necessàriament a la col·lecció, sinó que poden estar relacionats amb altres tipus d'informació, molt sovint digital, en formats audiovisuals, allotjada localment o en línia, i accessible normalment a través de pantalles. En base a aquesta idea es diversifiquen els tipus d'espais en els que els usuaris poden desenvolupar les seves activitats: sales de reunions equipades per a videoconferència, cabines individuals per a treball amb portàtil amb connexió inalàmbrica, sales de formació amb ordinadors, sales amb ordinadors per a ús individualitzat, sales de tallers, espais per a la fabricació digital, sales d'edició audiovisual o musical, sales de lectura en silenci i concentració, sales per a grups de conversa...

Tot això ha esdevingut realitat en projectes més recents com la Biblioteca de Birmingham (2013), la biblioteca Dokk1 a Aarhus (2015) o la impressionant biblioteca central de Helsinki, Oodi (2018), que no podem analitzar en aquest article, però que recomanem de tenir en compte com a referents.

En definitiva, les biblioteques esdevenen cada cop més un centre comunitari i lloc de trobada, de generació de sentit d'identitat col·lectiva. Hi tenen lloc esdeveniments que enforteixen la comunitat: conferències i presentacions, exposicions, concerts,

Library Living Lab, de la Biblioteca de Volpelleres-Miquel Batllori de Sant Cugat del Vallès (Gerència de Serveis de Biblioteques, Diputació de Barcelona)

recepcions, etcètera. És també un centre d'aprenentatge permanent, amb la integració dels nous paradigmes d'aprenentatge, amb major importància de l'autoaprenentatge autònom, i amb el desplaçament dels processos d'instrucció a la construcció col·lectiva en l'aprenentatge. És un centre productor de continguts culturals i literaris, un espai de creació. Fins i tot hi apareixen espais de fabricació digital, Fab labs o espais de ciència ciutadana. Guanyen importància els espais de col·laboració i interacció, i la conversa com a element bàsic per a l'intercanvi d'informació. S'hi integren mitjans i serveis digitals, de manera que la biblioteca esdevé un centre d'accés a les tecnologies de la informació, d'expertesa tecnològica i de lluita enfront de l'esclat digital, per mitjà de l'alfabetització informacional. Es fa evident, en conseqüència, la necessitat d'espais per a nous serveis i nous formats: serveis d'informació, sales de treball en grup, zones d'estar informal, sales d'exposicions, sales polivalents, sales d'edició audiovisual digital, etcètera. Per altra banda, s'ofereixen serveis per a segments de la població amb necessitats específiques: joves, aturats, estudiants, emprenedors, minories, consumidors culturals, grups amb afinitats d'interessos, etcètera.

La tipologia arquitectònica de biblioteca ha anat variant per a donar resposta a una multiplicitat de requeriments, canviants i adreçats a multiplicitat de públics. Liliane Wong i Nolan Lushinton deien el 2016: «[...] Les diverses solucions que han adoptat les biblioteques recents en la redefinició del seu paper en aquesta societat són indicatives d'un nou esperit.

Des de centres comercials de biblioteques, restaurants de biblioteques, biblioteques sense col·leccions, biblioteques virtuals, biblioteques que són centres comunitaris, biblioteques escola bressol, biblioteques com a actes de redempció a biblioteques com a icones culturals, el pluralisme de rols confirma la fortalesa de la pròpia institució. En aquesta multiplicitat de rols, la biblioteca s'estén encara més al servei d'una societat polifacètica, desafiant conjectures de la seva imminent obsolescència»¹⁶ [traducció de l'autor].

El nou model de biblioteca a la Xarxa de Biblioteques Municipals

A casa nostra la Xarxa de Biblioteques Municipals (XBM) de la província de Barcelona està desenvolupant un procés de reflexió durant els darrers anys, a partir de diferents estudis concrets i de les diverses aportacions de les biblioteques del territori, un nou model de biblioteca pública que es concreta en quatre eixos que han de definir els espais de biblioteca en el futur: espais per a la descoberta, per a l'aprenentatge, per a la creació i per a compartir coneixement, per a impulsar la innovació, la participació, l'apoderament i posar en valor l'experiència dels usuaris i ciutadans.

Potser la millor plasmació d'aquestes idees és el programa BiblioLab¹⁷, que «desenvolupa i dona suport a accions que tenen com a finalitat l'accés al coneixement a través de l'experimentació i metodologies innovadores i creatives en un entorn col·laboratiu obert a la ciutadania». Segons s'explica

al web del programa, «Els projectes desenvolupats en aquest programa abasten diferents branques del coneixement, en moltes d'elles el factor tecnològic té un paper important com a eina vehicular. Així es podran desenvolupar projectes purament tecnològics però també projectes científico-socials (nutrició, agricultura, astronomia, natura, etc.), projectes artístics (la música, les arts plàstiques o l'artesanía) i projectes relacionats amb la lectura i l'escriptura, l'essència de les biblioteques».

Alguns dels projectes destacables d'aquest programa són Cuines del Món, de la Biblioteca Fondo de Santa Coloma de Gramenet, De l'hort a la biblioteca, de les Biblioteques del Baix Llobregat, el Laboratori de lletres i imatges, de la Biblioteca Roca Umbert de Granollers, o el Library Living Lab, de la Biblioteca de Volpelleres-Miquel Batllori de Sant Cugat del Vallès. Al web s'explica que «La incorporació d'un programa d'aquestes característiques a les biblioteques públiques és una oportunitat per donar entrada a molts dels elements que poden acompanyar-les en la seva evolució: creativitat, innovació, aprenentatge i experimentació. És una oportunitat per evolucionar a partir dels serveis que s'han ofert habitualment, de créixer, aprendre i explorar noves idees emmarcades en una comunitat de suport i en potencial col·laboració.»

L'arquitectura de la futura biblioteca de Canet de Mar

La decisió de l'equip de govern de traslladar la biblioteca de Canet de Mar a un nou emplaçament s'emmarca en aquest context de canvi cap a un nou model de biblioteca. A finals d'octubre l'Ajuntament de Canet de Mar va fer públic que s'havia realitzat un estudi per analitzar diferents possibles emplaçaments on ubicar la nova biblioteca. El document ha estat redactat per un equip d'arquitectes de la universitat La Salle, de Barcelona, per encàrrec de la Secció d'Equipaments i Espai Públic. Àrea de Territori i Sostenibilitat de la Diputació de Barcelona. S'hi analitzen cinc propostes d'ubicació per a la nova biblioteca: la zona on actualment hi ha ubicat l'envelat de Vil·la Flora, el solar de Comediants, la Plaça Universitat, la Fàbrica Jover i l'edifici de Can Pinyol. L'estudi s'ha centrat a valorar com estan comunicats, els equipaments que tenen al voltant i el valor patrimonial d'aquests llocs per tal de poder trobar la ubicació més idònia per a la col·locació de la nova biblioteca.

Sigui quin sigui l'emplaçament escollit, de ben segur que l'arquitectura que acollirà la biblioteca estarà al servei d'aquesta nova concepció de biblioteca, pròpia del segle XXI, que progressivament anem descobrint com a societat, a mesura que anem entenent quins són els reptes que els nous temps plantegen, alhora que som

conscients de la responsabilitat històrica de mantenir el fil de continuïtat respecte un projecte de servei a la cultura i a la ciutadania, que va començar fa més d'un segle. En definitiva, la societat de Canet de Mar contribuirà, com sempre ha fet, a dotar de nou sentit i significat la paraula «biblioteca».

1 «Biblioteca popular». A: *Canet de Mar : història i arquitectura: el patrimoni catalogat*. Canet de Mar : Ajuntament de Canet de Mar : Centre d'Estudis Canetencs : Edicions Els 2 Pins, 2009. pp. 286-289. ISBN 9788460647775.

2 «Ateneu Canetenc». A: *Canet de Mar : història i arquitectura : el patrimoni catalogat*. Canet de Mar : Ajuntament de Canet de Mar : Centre d'Estudis Canetencs : Edicions Els 2 Pins, 2009. pp. 192-195. ISBN 9788460647775.

3 Mayol, M. Carme (2005). «La Xarxa de Biblioteques 1915-2004 : una història que mira al futur». *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, núm. 14 (juny). <<http://bid.ub.edu/14mayol.htm>>. [Consulta: 29-11-2019].

4 Mañà Terré, Teresa. *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya : 1915-1925*. Lleida : Pagès, cop. 2007. ISBN 9788497795197.

5 *La Biblioteca pública a la província de Barcelona 1989-1999* [Recurs electrònic] : *Deu anys construïnt biblioteques*. Barcelona : Diputació. Servei de Biblioteques, 2003. DL B. 8638-2003.

6 *Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994 / traduït pel Grup de Biblioteca Pública del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya*. [Barcelona] : COBDC, 1994. Disponible a: http://www.cobdc.org/publica/manifestos/manifest_bp.html [Consulta: 29/11/2019]

7 Muñoz Cosme, Alfonso (2004). *Los espacios del saber. Historia de la arquitectura de las bibliotecas*. Gijón: Ediciones Trea. ISBN 84-9704-102-X.

8 Castells, Manuel (ed.) (2006). *La Sociedad red: una visión global*. Madrid: Alianza. ISBN 8420647845.

9 Niegaard, Hellen (2009). «Something is changing in the State of Denmark. Six aspects of current Danish library development». A: Hellen Niegaard, Jens Lauridsen, Knud Schulz. *Library space: inspiration for buildings and design*. Danish Library Association. ISBN 9788790849559.

10 *Model programme for public libraries* [en línia]. Copenhagen: Danish Agency for Culture and Palaces, c. 2013-. Disponible a: <http://modelprogrammer.slks.dk/en/> [Consulta: 29/11/2019].

11 Burguillos, Ferran. *El disseny de l'espai de la biblioteca pública: un lloc comú d'aprenentatge, inspiració, creació i participació de la comunitat* [en línia]. Disponible a: <http://www.ub.edu/blokdebid/ca/content/el-disseny-de-lespai-de-la-biblioteca-publica-un-lloc-comu-daprenentatge-inspiracio-creacio>. [Consulta: 29/11/2019].

12 *Designing Libraries* [en línia]. Northamptonshire: Designing Libraries C.I.C., 2012. Disponible a: <http://www.designinglibraries.org.uk/> [Consulta: 29/11/2019].

13 Bonet Peitx, Ignasi (2017). *Propostes arquitectòniques innovadores per a la biblioteca contemporània*. [en línia] BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació, núm. 38 (juny). Disponible a: <http://bid.ub.edu/38/bonet.htm>. [Consulta: 30-11-2019].

14 Ito, Toyo (2001). «Lliçons de la Mediateca de Sendai = Leçons de la Médiathèque de Sendai». *Quaderns*, núm. 231 (octubre), p. 134-145. [en línia]. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/QuadernsArquitecturaUrbanisme/article/view/236738/337548> [Consulta: 30-1-2020].

15 OMA/LMN Architects (1999). «Concept book. Seattle Public Library proposal».

16 Lushington, Nolan; Rudolf, Wolfgang; Wong, Liliane (2016). *A design manual. Libraries*. Birkhäuser. ISBN 9783034608275.

17 Diputació de Barcelona. *BiblioLab* [en línia]. Disponible a: <https://www.diba.cat/es/web/biblioteques/bibliolab>. [Consulta: 30-11-2019].

La casa Buscarons de Canet

L'origen de la nomenclatura de la riera Buscarons

Sergi Alcalde i Vilà

Centre d'Estudis Canetencs

***The house of Buscarons in Canet de Mar:
The origin of the name of the Riera Buscarons***

L'autor fa pública la descoberta de la localització de l'antiga casa Buscarons de Canet, un edifici situat a l'extrem nord de la Riera principal de la vall de Canet, que amb el temps va ser el causant de l'actual denominació de la Riera Buscarons. Amb aquest article, no només es ressegueix la ubicació, història de l'edifici i la genealogia familiar dels Buscarons, sinó que també resol el dubte, fins avui no aclarit, de l'explicació de la nomenclatura de Riera Buscarons de Canet de Mar.

Paraules Clau: Casa Buscarons, Riera Buscarons, Aubó, Canet de Mar, pesta bubònica, toponímia local.

The author reveals the discovery of the location of the old house of Buscarons in Canet de Mar. A building located at the north end of the main Riera [one of the streets which could be-come a temporary water course during periods of heavy rain] in the valley of Canet de Mar was the origin of the current name of Riera Buscarons. This article not only reveals the history of the building and its location but also settles the question, which had not been answered until today, of the explanation for the name of the Riera Buscarons in Canet de Mar.

Keywords: House of Buscarons, Riera Buscarons, Aubó, Canet de Mar, bubonic plague, local toponymy.

No hi ha més goig per a un membre del Centre d'Estudis Canetencs que la de poder aclarir i donar llum a dubtes que durant desenes d'anys la societat no ha pogut o sabut aclarir. Estem parlant lògicament de topònims i etimologies municipals. És aquest el cas del present article que, d'una manera definitiva, mostra la raó de l'actual denominació de Riera Buscarons, desestimant les versions i probabilitats explicatives que fins a dia d'avui s'havien albirat.

La casa i família Buscarons de Canet

L'origen del topònim de Riera Buscarons, com degudament s'exposarà en els paràgrafs posteriors, no ve de l'heroisme de Miquel Buscarons, un jove que va perdre la vida a la «Guerra dels Trenta Anys» quan els francesos envaïren el Rosselló. Hom sempre s'havia imaginat que la presència d'aquest canetenc en el conflicte i la tràgica mort posterior, s'endinsaria en el subconscient col·lectiu de la nostra població, i hauria estat la causa, qui sap si en record o

homenatge, del canvi de nomenclatura de l'antiga «Riera de Canet» rebatejant-la en l'actual «Riera Buscarons».

L'explicació però, és molt més senzilla; malgrat no té tanta reminiscència bucòlica, sí que conserva un enllaç clar amb la família del jove «màrtir» canetenc Miquel Buscarons.

El cognom Buscarons no és originari de la nostra vall¹. En els fogatges dels anys 1497 i 1553 no apareix documentat cap membre d'aquesta família. Però per força, com tot seguit es veurà, devien arribar a la parròquia de Canet entre 1560 i 1570. El personatge primigeni que localitzem era Bartomeu Buscarons / Boscaró, pagès, qui l'any 1570 ja residia, junt amb el seu fill Joan, a Canet. De fet, el document més antic que parla d'ells és el propi establiment de l'edifici i el seu quintà de terra, una petita construcció ja existent, de poca entitat i no gaire terreny conreable al seu entorn, que segurament seria una antiga borda² o masoveria, qui sap si de l'enigmàtic Mas Salset de Canet, la segona casa alodial de la vall que pertanyia en propietat al Vescomte de Cabrera i

que s'esmuny cap als anys medievals dels segles XIII i XIV.

El 6 de març del 1570 Antoni Janer i Estrader, corder de la parròquia de Canet, va establir davant el notari Jaume-Josep Coll del Terme de Montpalau³, i a canvi d'un cens anual cada 6 de març de 48 sous barcelonesos, «*aquella peça de terra, amb una casa que jo tinc, situada en la present parròquia, en lo lloc anomenat laubó, que conté mig jornal de bou*». Els establerts, és a dir, els nous residents en aquell indret eren Bartomeu Boscaró i el seu fill Joan Boscaró, bracers habitants a Canet. Lamentablement no consta l'indret ni vila de procedència d'aquests. La terra en qüestió es trobava sota alodial domini directe del senyor del terme de Montpalau. I curiosament, anul·lava un antic establiment, fet de paraula, a Andreu Lleu, Pere Lleu i Bartomeu Fortuny. Antoni Janer, l'establidor, es va reservar per a ell «*tots los arbres que són de terra en a munt, xo son les alzines i pins, arbustos i mates que hi són*». Tampoc els «*permeto tallar cap dels dits arbres sense ser vistos primer en els propers sis mesos*».

Per tant, queda aclarit que la casa existent de la qual no sabem la seva antiga denominació, que a partir d'aquell moment es coneixeria com a casa Buscarons, se situava en el paratge «Laubó», és a dir a l'actual Aubó, la part més alta i inicial del naixement de la Riera de Canet, per sobre fins i tot del Castell de Santa Florentina i de l'església de Sant Pere de Romeguera. Els afrontaments que apareixen en el document no serveixen de gaire ajuda. Sols fan referència a l'honor o propietat dels hereus de diverses masies canetenques. Per l'est limitava amb els honors d'en Gener i d'en Misser. Pel sud, part amb l'honor d'en Moní pagès, part amb en Doy pescador, i part «amb lo torrent pluvial existent». A l'oest, ho feia amb la part restant del mateix Janer establidor, part amb en Doy pescador, i part amb en Moní pagès. I per últim, al nord amb les propietats d'en Margens (Marges), pagès.

A Bartomeu Buscarons, malgrat se'ls denomini en el document com Boscaró, el succeí el seu fill Joan Buscarons, també pagès. Sabem que es va casar amb Elisabet (morta l'any 1612), amb qui va tenir nombrosa descendència. Una filla de moment innominada, esposada amb el francès «Pere de la Maduxa», finat a la nostra vall l'any 1599, i que l'inscriuen com «*lo gendre del Sr. Buscarons*». I per últim la pubilla Joanna Buscarons, que es casà a Canet el 9 de juliol del 1595 amb Pere Francesch, bracer «*rel reialme de França*», qui finà l'any 1634. Curiosament, aquestes esposalles són la primera anotació del primer llibre de matrimonis de la parròquia de Canet. La pubilla Joanna, no sols deuria aportar a l'enllaç els béns familiars, sinó que s'estipularia, com era comú en aquests casos, que la descendència conservés en primer lloc el cognom matern. Joanna morí durant la pesta o contagi del 1653 amb 60 anys.

Tres dies abans de traspasar, el 3 de setembre del 1634, Pere Francesch «àlies Buscarons» va dictar,

davant l'ecònom canetenc Joan-Pau Major, les seves últimes voluntats. En elles instituïa marmessors al mateix prevere Joan-Pau Major i als seus veïns, els pagesos Marc-Antic Soler (hereu del Mas Soler, avui Mas Espanyol) i Pere-Antic Andreu (hereu del Mas Andreu, avui Can Gallina). Peticionava ser sepultat al cementiri de la parroquial canetenca, amb els oficis reglamentaris d'enterrament, eixida, novenal i cap d'any. «*En reminiscència dels meus pecats*», ordenà que coincidint amb «*lo dia que se me esdevindrà morir... se facin cada any tres misses de 3 sous de caritat quiscuna*». Deixava a la seva esposa Joanna Buscarons com a usufructuària, sempre i quan «*segueixi casta i sens marit*». Peticionava que les seves tres filles fossin degudament casades «*i col·locades segons lo poder de ma casa*». I per últim deixava hereu al seu fill primogènit Gabriel Buscarons i Francesch (*1616). En cas d'indisposició o mort d'aquest, el substituïria el seu altre fill Miquel (*1621), i en substitució d'aquest les tres filles, per ordre de naixement, primer Maria (*1619), després Magdalena (*1628) i per últim Teresa (*1633)⁴.

Sabem que Maria Buscarons es casaria l'any 1640 a Canet amb el sastre Jaume Bosch. I la seva germana Teresa moriria albada poques setmanes després del seu pare, l'octubre del mateix 1634, com ja ho havia fet un altre fill anomenat Joan, mort prematurament l'any 1626. De l'altra germana, Magdalena, es perd la pista, possiblement es casaria fora de Canet.

L'hereu, el també pagès Gabriel Buscarons i Francesch (*1616-+1653), es casaria amb Maria Anna Rocosa (+1653), natural de Sant Iscle de Vallalta.

Miquel Buscarons, combatent de la Guerra dels Trenta Anys

L'altre fill de Pere Francesch i de Joanna Buscarons, qui hauria d'haver succeït al seu germà en cas de manca d'hereus, era Miquel Buscarons (*1621 - +1639). Nasqué a la Casa Buscarons de Canet pels volts del dia de Nadal del 1621, essent batejat a la parroquial canetenca el 29 del mateix mes. Li van ser padrins el «*jove fadrí*» Miquel Marges i la donzella Maria Lligada, ambdós de clara solvència d'antigues nissagues de la vall⁵ (un procedent del Mas Marges, i l'altre de la Borda Lligada).

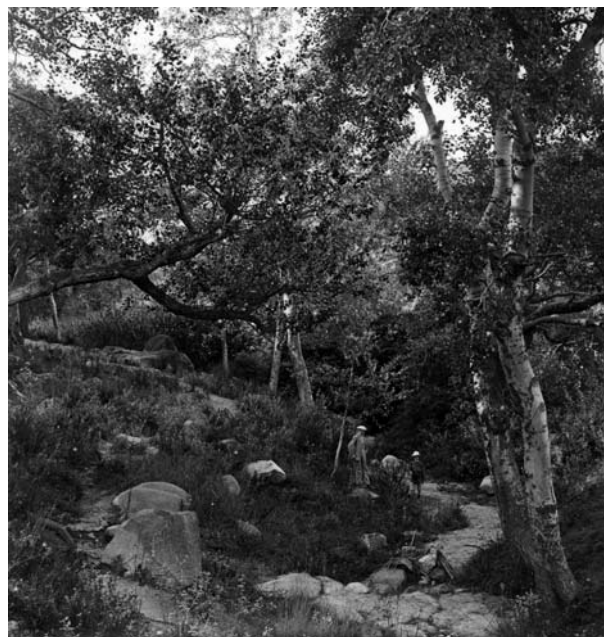
Quan va morir el seu pare sols tenia 13 anys. Pocs anys després, entre disset i divuit va ser «llevat a la guerra», és a dir, cridat a files per combatre a la guerra contra França, un conflicte bèl·lic iniciat pel Comte-Duc d'Olivares l'any 1637, que desencadenà amb la «Guerra dels Trenta Anys». Fracassada l'ofensiva espanyola contra França al massís de les Corberes l'any 1637, en resposta, dos anys després (1639), l'exèrcit francès, amb 17 regiments d'infanteria, va atacar i conquerir part del Rosselló. La corona espanyola va mobilitzar aleshores nombrosos catalans, creant les famoses «lleves» de joves soldats. Consta que l'11 de juliol del 1639 arribaren 2.500 catalans, que juntament amb 8.000 castellans, italians i flamencs es van veure

insuficients davant els 16.000 homes de l'exèrcit francès. El 19 de juliol del 1639, després d'una sagnant batalla, els francesos aconseguiren conquerir el Castell de Salses, on 600 catalans s'havien atrinxerat i resistit heroicament. Amb l'honor ferit, la corona espanyola va obligar de nou la mobilització catalana. S'aconseguí mobilitzar entre 12.000 i 20.000 catalans, que constituïen la suma dels Terços: de la Diputació, de la ciutat de Barcelona, del Duc de Cardona, del Marquès d'Aytona, de diversos Provincials i de les companyies de cavalleria de Bernat d'Oms, Melcior Gallart, Alfons Gastany, Joan de Pelaynich i Lluís Sitjà. Finalment, a finals del 1639, s'aconseguí reconquerir el Castell de Salses, i a principis del 1640 alliberar el Rosselló. Atès que Guillem Ramón de Montcada, IV Marquès d'Aytona i Baró de Montpalau, va ser un dels que va mobilitzar un contingent de gent, i essent Canet, una de les poblacions de la baronia de Montpalau, podem intuir que el jove canetenç Miquel Buscarons, d'escassos 18 anys, va veure's mobilitzat en aquell esdeveniment.

A l'entorn de les guerres sempre apareixia l'ombra de la mort. Si no era enmig de la batalla, s'endinsava en els precaris campaments en forma de pesta i malalties. Aquest va ser el tràgic destí de Miquel Buscarons qui, contagiats, va ser rellevat i enviat cap a la seva població natal. Així, a mitjans d'octubre del 1639 devia arribar moribund a Canet, traspasant el dia 1 de novembre (dia de difunts) del mateix 1639. L'endemà es va celebrar l'enterrament, on a la inscripció consta: *«Als dos de novembre de mil siscentos trentanou, en lo cementiri de la Isglesia parroquial de Sants Pere i Pau i Benet de Canet, es estat enterrat lo cos de Miquel Boscarons, fadrí, lo qual vingué malalt de la guerra que es al Rosselló. Ha rebut los sacraments de penitencia y eucaristia y extremaunció. No ha fet testament. Se li han fet ofícis de dos reals per los preveres del cor, los quals son los reverents Rector, Vicari, Pujades, Major, Dr. Vendrell, Vió, Misser, Vendrell y lo mestre de capella. La missa la ha dita lo Dr. Vendrell. Extremaunció li feu lo vicari sol de dies ab tots drets. Lo ofici suma 2 lliures 7 sous i 4 diners. I als tres de dit mes i any se li ha feta la eixida ab lo mateix ofici i preveres. La missa la ha dita mossèn Misser i han ofertat 1 lliura 19 sous»*⁶.

Si més no, és peculiar trobar una descripció tan acurada i tants preveres assistents a uns funerals, situació gairebé en enterraments de primera categoria, reservats a membres de les famílies més adinerades de la vila, quan els Buscarons no ho eren pas. Veiem que també hi intervingué un bon amic de la família, l'ecònom parroquial Mossèn Joan-Pau Major, qui havia redactat el testament de Pere Buscarons, pare de Miquel. I la missa del funeral la dirigí el reverend Dr. Miquel Vendrell, veí de la família, atès que era fill del Mas Vendrell, després Mas Rodós, Can Batlle, i avui Can Pruna.

Aquella lleva militar injusta, que no sols va prendre la vida a Miquel Buscarons, també va crear altres

Naixement de la riera de l'Aubó, el 1910. (BGP)

baixes canetenques. Tenim documentats diversos canetencs que hi anaren. Sabem que el mestre de cases Jaume Dalmau «*qui vingué malalt de la guerra que vuy es a la frontera del Rosselló*», va morir el 29 d'octubre d'aquell any⁷. El 29 de novembre del mateix 1639 es va fer l'ofici d'enterrament per l'ànima de Salvador Brocat, treballador, qui «*morí a Perpinyà que era anat de soldat de la partida*»⁸. I el mateix dia es va celebrar el funeral de Benet Campeny, sastre, qui «*vingué malalt de la guerra de Perpinyà*»⁹. Per tots ells se seguí el mateix procediment amb gran nombre de preveres participants als oficis. És possible doncs que el sentiment col·lectiu dels canetencs vers aquells joves enviats a una mort segura, fes que la pròpia societat els reconegués aquella imposada labor.

La pesta bubònica també va afectar a Can Buscarons

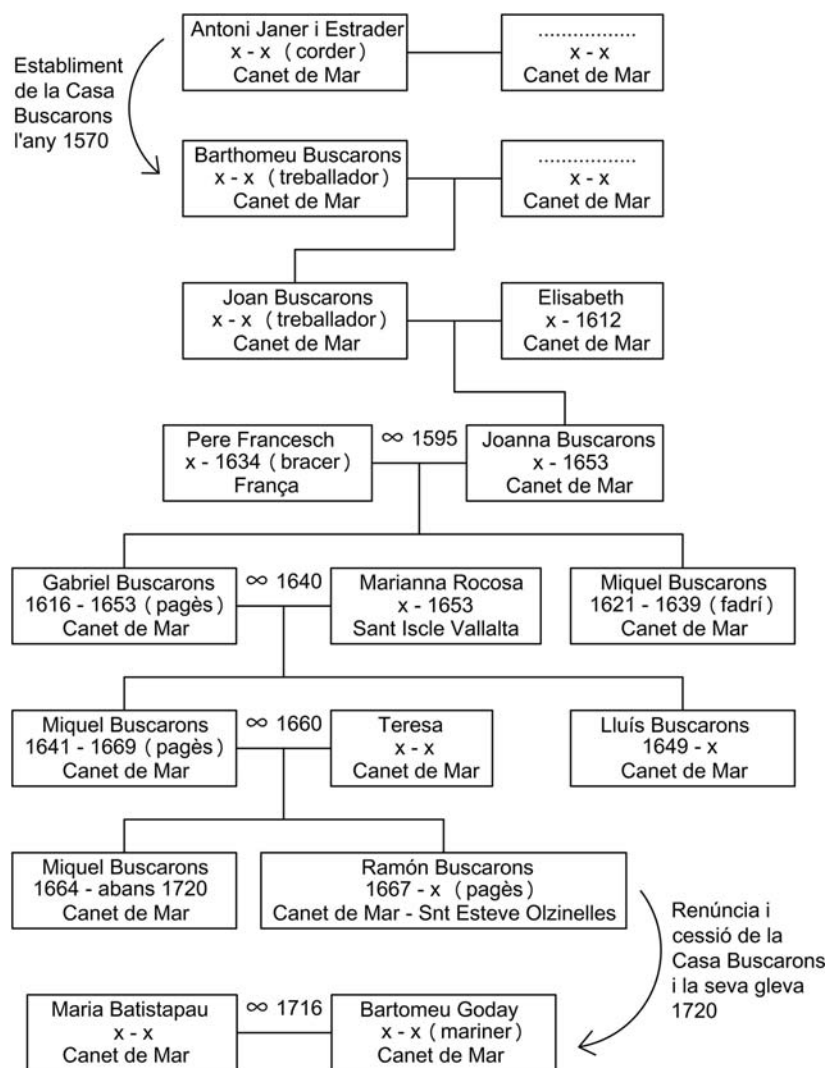
Com s'ha especificat en paràgrafs anteriors, Pere Francesch «àlies Buscarons» (+1634) intitulà hereu al seu fill primogènit Gabriel Buscarons (*1616-+1653). Aquest es casà amb la santiscleuca Maria Anna Rocosa, filla del Mas Rocosa d'aquella vila, qui aportà de dot 20 lliures i dues caixes de tall de monja, degudament reflectides en els capítols matrimonials que signaren davant el notari Francesc Coris d'Arenys de Mar. Amb Maria Anna Rocosa tingueren quatre fills documentats. Miquel, anomenat com el seu oncle, màrtir de la guerra, a qui no va arribar a conèixer, nat l'any 1641, essent-li padrins Miquel-Joan Rocosa, oncle matern, i Joana Buscarons àvia paterna¹⁰. Gabriel, nat l'any 1644 i traspasat amb dos anys, l'any 1646. Pere-Bartomeu, nat l'any 1646 i del qual no es localitza cap rastre, malgrat se sap que l'any 1653 ja havia traspasat. I Lluís Buscarons, nat l'any 1649¹¹, essent-li padrins Pere-Pau Vendrell, pagès i hereu del Mas Vendrell de Canet, i Margarida Rocosa, parenta materna de la criatura, originària de Sant

Isle de Vallalta.

Si va ser tràgica la fi de l'oncle Miquel, el seu germà i hereu Gabriel tampoc va tenir gaire sort. A mitjans del segle XVII la pesta bubònica s'estengué per bona part de Catalunya. La vall de Canet sucumbí al «contagi» que afligí gran part de la població. Es calcula que més d'un 30% del poble va morir pels efectes d'aquella infecció transmesa per la picada de les puces. No oblidem que el confinament dels empestats en una «morberia» o Misericòrdia, situada en la zona de l'actual Santuari de la Misericòrdia, va ser l'origen de la reconversió de la vella parròquia, llavors «església vella», i en especial de la seva petita verge titular, en la Verge de la Misericòrdia, i per tant l'esglesiola també d'aquest nom¹².

L'any 1653 podríem definir-lo com «el fatídic any pels Buscarons». La pesta bubònica no sols s'emportà l'àvia Joana Buscarons, vídua de Pere Francesch, sinó que també s'endugué al seu fill hereu Gabriel i a la muller d'aquest, Maria Anna Rocosa. Per tant, els dos fills quedaren orfes. Dels familiars de Can Buscarons gairebé no quedava ningú, i els pocs eren confinats «a la purga». El 6 de maig del 1653 Onofre Just, notari del terme de Montpalau, redactava acta dels successos i definia tutors de les dues criatures als seus oncles materns de Sant Iscle, els pagesos Miquel i Josep Rocosa, després que «Gabriel Buscarons treballador de la vila de Canet es mort de contagi i havent deixat impúbels Miquel i Lluís Buscarons fills seus, los quals no tenen tutors assignats». Als oncles i nous administradors, per a «en totas ocasions donarlos alimentos y demás cosas que hagen tingudas de menester», se'ls autoritzava a regir els béns propietat de la casa Buscarons de Canet, composta pels «fruits de una casa que tenen en lo terme de la vila de Canet, y de dos vinyes que posseïen, lo una en lo terme de Sant Ciprià y la altre en lo de Canet».

Per a certificar la veracitat d'inexistència d'altres parents propers a Canet que es poguessin fer càrrec dels joves germans, el batlle Joan Marges convocà a tres testimonis que declararen el següent: «Dich jo Barthomeu Clausell, que es veirtat que Gabriel Buscarons i Maria Anna muller sua moriren de contagi i que han dixat dos fills de edat lo maior de onsa anys y lo segon de quatre anys poch mes, i que dita hacienda i fills tenen sollicitud de administrancia y que no tenen altres persones més pròximes que Miquel i Josep Rocosa, los quals son oncles dels dits

Genealogia dels Buscarons. (Sergi Alcalde)

pubills Buscarons, y aquest es lo testimoni que jo fas en edat de quaranta anys poch mes o manco»... «Dich jo Jaume Montsant, pagès de Canet que es veritat que es mort Gabriel i Maria Anna Buscarons muller sua de contagi, los quals han deixat dos fills de edat lo major de onse anys y lo altre de quatre anys poch mes o manco, los quals tenen una casa y dues vinyes, y que tenen necessitat de administració y que no tenen altres persones més propinques que Miquel i Josep Rocosa oncles maternals de dits pubills Buscarons, y aquest es lo meu testimoni que jo fas», i finalment: «Dich jo Barthomeu Iglesias, traginer de la Vila de Canet que es veritat que es mort Gabriel i Maria Anna Buscarons de contagi i que no sé que hagen fet testament los quals han deixat dos fills, lo major de edat de onse anys y lo altre de edat de quatre anys, poch mes o manco, los quals tenen una casa y dues vinyes y que tenen necessitat de govern, y que no tenen altres persones més propinques que son Miquel i Josep Rocosa, oncles maternals de dits pubills Buscarons, y aquest es lo meu testimoni de edat de sinquant anys poch mes o manco»¹³.

Aquestes declaracions s'haguessin pogut estalviar si el testament redactat anys abans pel pare difunt, Gabriel Buscarons, el 26 de desembre del 1642¹⁴,

s'hagués pogut portar a terme. Aquest no va ser el cas. En el testament, Gabriel deixava marmessors seus, i per tant designava persones de confiança i qui hauria pogut fer-se càrrec dels fills, a la seva mare Joanna, a Marianna «caríssima mia muller», i al pagès canetenc Quirze Llauger. Lamentablement, Quirze Llauger morí l'any 1644, i la mare i esposa traspasaren amb la pesta del 1653. Per tant no quedava ningú dels designats. Aquest fet tampoc va fer possible una de les altres voluntats del testador, que era la de «*Que me sia fundada dels meus bens una missa dita destaca perpètuament a la parròquia de canet, i resada per tots los preveres, el dia de la festa del Gloriós Protomàrtir Sant Esteve, lo endemà de nadal, donant de caritat per esta 3 sous*».

Per tal d'assegurar, de cara al futur, els béns que deixaren els seus pares, i que es poguessin fer càrrec una vegada haguessin crescut els germans orfes, el Jutge Ordinari del Vescomtat de Cabrera i Bas peticionà al batlle de Canet Joan Marges, i a Pere Cona, nunci del terme de Montpalau, que aixequessin acta d'inventari dels béns i objectes que tenia el matrimoni Buscarons-Rocosa. El 19 de maig del mateix 1653 es va inventariar la casa i béns dels Buscarons. Aquest document és interessantíssim, atès que en mostra quina era la volumetria d'aquella senzilla edificació, amb només planta baixa amb entrada i celler, i una única planta pis amb dues habitacions. La descripció diu així: «*Primo dos mitjos cosos de casa a punt y acabats ab dos sostres. Quatre feixas de terra tinent de la casa sens ninguna cosa sembrada. Dins la casa s'hi ha trobat: Primo en la entrada s'hi troba lo següent: Una pastera plana usada, una taula de sala usada, una caixa de alba de tall de monja buida usada, altra caixa ab la mateixa forma, una prensa ab banch de pedra tota bona, un magall de tall usat, un altre magall de punta i xapo usat, una caldera de aram mitjancera usada, un llumaner usat. Lo que se troba a n'el celler es lo següent: un magall de dues puntas usat, un cup de tinença de quinsa càrregas poch mes o manco usat, sis botas de sinch carregas usadas i buides, altre bota de una càrrega, un morter de pedra ab sa mà. Lo que se troba en la cambra sobre la entrada: una pullera usada, un llit de potes espatllat. Lo que se troba en la cambra sobre lo celler: un llit de camp bo, una caixa de tall de monja usada ab la tancadura, una caixa ab la mateixa forma dalt dit, una caixa petita dolenta buides, un plech de actes ab alguns cuaders, i una escopeta de sis pams ab pany de xispa. Item una vinya junt a la casa tota plantada de tinença poch mes o manco de sinch jornals. Item altra vinya en lo lloch anomenat Vila de Moras, part plantat par terma de tinença de trenta y sinch homens de cavadura poch mes o manco*». A banda del què es va trobar dins la casa, com que possiblement a causa de la pesta alguns dels membres de la família van traslladar-se a la morberia de l'església vella, alguns objectes es van traslladar a llars de confiança. Així també s'indexaren: «*Lo que se ha trobat a casa de Jaume Montsant, pagès de Canet, que se troba es*

del condam Gabriel Buscarons es lo següent: Per dues portadores usades, una bota de quatre carregues poch mes o mancho molt dolenta, dues axades usades, un magall de punta y xapo usat». Una altra dada interessant és que sabem que els nostres convilatans d'aquell temps, ja devien intuir que la roba d'ús diari podia ser la causa de la transmissió del «contagi», atesa la presència de puces. Així, devien decretar que una vegada finat el propietari es cremessin les pertinències. En el cas dels Buscarons-Rocosa consta de la següent anotació que reflecteix el seu aixovar: «*Lo que se ha trobat en lo forn del hospital es lo següent: una flassada blanca dolenta, un llensol de dues telas usat, altre llensol de estopa usat, altre llensol de bri de cànem guarnit de puntes bo, altre llensol usat de estopa, tres estoalles de mostra sens coto, unes faldilles de picot vert bones, deu tovallons usats més un manto bó, altre manto dolent, tres trossos de drap nou en que hi ha set canes poch mes o manco, una eserena de estameña negra usada, dos exugamans usats, una coixinera usada, unas faldillas de cordellats roig usades, una camisola cordellat tenyida, una ropilla sens maneges, un gabinet usat, un sach usat, una managa de besada negra usada, tres camisas dolentes, altre camisa de criatura dolenta, un tros de drap nou petit, un mocador usat*». En Gabriel Buscarons també tenia quantitats de vi emmagatzemades a casa de mossèn Pau Canyameres, clergue d'Arenys, qui sap si per vendre's en aquella vila. Així consta: «*En lo celler den Canyemeras si ha trobat lo següent: una bota de vi claret de tinença de sinch carregas, lo vi es del condam Buscarons, la bota no es seva, en altre bota que no es seva sino vi ni ha dues carregas poch mes o manco*». D'objectes valuosos o joies, a causa de la precària economia d'aquella centúria, sols se'n localitza un: «*un anell de or ab pedra blanca*», possiblement de Marianna Rocosa. També cal tenir present que la Casa Buscarons tampoc constituïa una horta important de Canet. Finalitzava el document la signatura dels testimonis Jaume Montsant i de Salvador Soler, pagesos de la vall de Canet, els quals confirmaven que: «*En la qual heretat no si troba haver altra cosa*»¹⁵.

Intueixo que els germans Buscarons-Rocosa no es devien desplaçar cap a Sant Iscle. Possiblement residirien a Canet a casa d'alguna família de confiança, amb les seves despeses a càrrec dels oncles Rocosa de Sant Iscle. Aquest fet ho fa pensar la inscripció d'ambdós germans al llibre de registres de confirmacions de Canet d'entre 1661 al 1686. Es poden llegir les anotacions: «*Fonch confirmat Miquel Buscarons fill de Gabriel Buscarons y de Marianna sa muller, fou padrí Miquel Mora*», i «*Fonch confirmat Lluís Buscarons, fill de Gabriel Buscarons y de Marianna sa muller, fou padrí Miquel Mora*»¹⁶. No seria agosarat pensar que devien fer estada a casa del mariner canetenc Miquel Mora.

De Lluís Buscarons i Rocosa sabem que es va casar l'any 1680 a Arenys de Munt, amb Maria Martí i Cadellans, amb qui tingué nombrosa descendència

que, amb el temps s'escampà per Arenys de Munt i Sant Celoni ¹⁷.

El germà gran, Miquel Buscarons i Rocosa, en arribar a l'edat oportuna es va fer càrrec, com a pagès i hereu, dels béns familiars, comptant la casa Buscarons i les vinyes. Es casà vers l'any 1660 amb Teresa, de la qual no he pogut localitzar-ne la procedència. Miquel traspasà a Canet, a la prematura edat de 28 anys, a principis d'agost del 1669. El dia abans de la seva mort, «*estant en lo llit de una malaltia corporal de la qual temo morir*», va poder ordenar testament davant el vicari Jacint Fuirés, traslladat *ex professo* a la casa Buscarons. Com que el seu germà Lluís encara era solter ordenava mantenir-lo a casa alimentat fins que no contragués núpcies. Deixava usufructuària a la seva muller i llegava tota l'herència al seu fill primogènit Miquel (*1664). En absència d'aquest al seu altre fill Ramon (*1667). I altrament a Maria (*1661), que quedaria rellevada en últim lloc en el cas que «*lo fill postumo que ma muller porta en las entranyas sia mascle*». Així seria, atès que va néixer un altre nen anomenat Esteve (*1669)¹⁸.

A conseqüència d'aquesta prematura desaparició del pare de família, i atès que l'hereuet Miquel sols comptava amb 5 anys, és possible que la vídua decidís traslladar-se prop de la seva família, i per tant abandonarien la vall de Canet. Aquesta suposició sembla corroborar-se pel fet que no es localitza cap més dada d'aquesta família als llibres parroquials de Canet. Sols sabem que l'única filla, Maria Buscarons, es casà l'any 1683 a Canet amb el vidu pagès Joan Nualart, originari de la petita vila de Vallmanya, prop de Tordera. A més, l'any 1695 consta l'òbit d'un infant «*Albat de un tal Alomar, qui està en casa d'en Buscarons*»¹⁹, fet que corroboraria l'arrendament de Can Buscarons i les seves terres. Possiblement es tractaria d'un fill del bracer Jaume Alomar i la seva esposa Magdalena, qui sap si originaris de Sant Cebrià de Vallalta.

El mariner Antoni-Joan Goday, nou propietari del dret d'establiment de Can Buscarons

Transcorreguts una desena d'anys, Geroni Alsina i el seu fill Joan, pagesos de Sant Andreu de Llavaneres, amb necessitat de liquiditat «*per tal de poder refer i reconstruir la nostra casa, mig derruïda per causa de les inundacions d'aigua que han feta esta aterrar i que son molt necessàries*» van lluir o «quitar» el censal anual d'establiment de 48 sous que percebien per la Casa Buscarons de Canet²⁰. De fet, els Alsina descendien dels Lligada de Canet, i a aquests els havia pervingut per ser hereus del corder Antoni Janer i Estrader, qui havia creat l'establiment als Buscarons l'any 1570. Curiosament el «lluidor» o eximent del censal, que a partir d'aquell moment quedaria eliminat, no era un dels membres dels establers Buscarons, sinó el mariner canetenc Antoni-Joan Goday. El document identificava que corresponia «*a tota aquella casa, part derruïda, i el seu tros de terra,*

part erma i part cultivada, amb la seva aigua per regar, part camp, part vinya plantada que se situa en la parròquia de Canet, en el lloch anomenat Laubó». Es mantenia sota domini senyorial i alodial del Marqués d'Aytona. Goday va satisfer la quantitat de 48 lliures, quedant a partir d'aquell moment propietari de la terra, subjecte al lligam d'arrendament als Buscarons.

Ramon Buscarons renuncia a favor de Bartomeu Goday i Roig, mariner

A la dècada següent localitzem, aquesta vegada sí, a un Buscarons. Miquel Buscarons, hereu del testament del seu pare Miquel, devia haver mort, i s'intitulava propietari l'altre germà Ramon Buscarons (*1667), aleshores «*pagès de la parròquia de Sant Esteve d'Olzinelles, diòcesis de Barcelona habitant, emperò natural de la Vila de Canet de marítima*». Com que els Goday havien lluit l'establiment, possiblement amb un acord previ entre ells, els Buscarons ja no podien actuar legalment com a possessors de les terres. D'aquesta manera, el 17 d'abril del 1720, Ramon Buscarons renuncià i cedí els seus drets a Bartomeu Goday i Roig, també mariner, fill d'Antoni-Joan Goday ²¹. Ramon especificava que es tractava de «*la casa, derruïda o devastada, i de la seva terra i gleba i herència, anomenada den Buscarons, situada en la present vila de Canet, en lo lloc anomenat Laubó*». La finca comptava amb «set milers de mallols mes o manco». En agraïment, Goday va fer donació a Buscarons de 15 lliures barceloneses que aquest «*esmerçaré en sufragi de les animes de mos antepassats*».

Bartomeu Goday, perspicaç en assumptes comercials, l'endemà mateix (18 d'abril) va encarregar a dos pagesos solvents (els propietaris dels propers masos Vendrell i Soler) que elaboressin un dictamen de valoració econòmica de la nova propietat adquirida. Així «*nosaltres Jaume Roldós i Vendrell i Salvador Soler, tots pagesos del terme i vila de Canet, de grat i mitjançant jurament, fem fer per part de Bartomeu Goday mariner, y Francisca viuda sa mare.... nos som conferits en lo sitial de la Casa dita den Buscarons y gleba de terra, al dit sitial unida, situada en lo terme de dita vila y en lo lloc dit Laubó*». Quantificaven la terra «que es tinguda amb set mil mallols poc mes o manco». I quantificaven econòmicament amb «*Y segons Deu i nostres consciències, a comuna estimació, la havem predicada a deu lliures per miler. Compresa la pedra dels fonaments de dita casa, que encara se demostren*»²². Per tant queda clar que l'any 1720 la vella Casa Buscarons es trobava del tot destruïda i sols s'albiraven les restes dels fonaments. Segurament s'arrendà la finca com era comú, a «parts de fruit».

L'agost de 1771 arribaren males notícies per la família dels comerciants Goday del carrer Ample. La matriarca Maria Batistapau i Cirés, vídua de Bartomeu Goday, traspasà el 27 d'agost, a l'edat de seixanta-cinc anys, essent enterrada l'endemà mateix. El seu fill i hereu, Miquel Goday i Batistapau feia poc que

també havia traspassat «*en las Indias de España trobat*». Atès que el seu fill Pau era encara petit, la mare vídua Maria Godó i Nogueras, oriünda de Manresa, s'afanyà a fer valdre els privilegis del seu fill. No és estrany, atès que el seu espòs no sols havia estat intítulat hereu pel testament del seu pare, Bartomeu Goday i Roig, mariner, sinó també del seu avi, el mariner Antoni-Joan Goday i Aulet. La rapidesa havia d'ésser clau en aquest cas, ja que amb la difunta Maria Batistapau, a la casa familiar dels Goday del carrer Major, també hi residien els seus altres fills Fidel i Maria Goday i Batistapau, cunyats de Maria Godó, i oncles del petit hereuet Pau Goday i Godó, i s'havia d'evitar que aquests buidessin l'habitatge o es despreguessin d'algun dels béns.

D'aquesta manera el 29 d'agost del 1771 el notari Josep Llobet de Canet es presentà a la casa dels Goday. I realitzà un exhaustiu inventari dels objectes i béns patrimonials de la família. El conjunt que hauria d'heretar el jove hereu. A l'acte hi intervingueren els propis oncles de la criatura: «*Fidel Goday, sastre y Maria Goday y Batistapau donzella, mos cunyats, que son los que han habitat sempre amb la companyia de la q^{da} Maria Batistapau ma sogra*»²³. Es descrivia l'edificació com: «*La casa que conté un cós, molt vella, ab sa eixida, hort i empriu de pou, tot detràs de ella contiguo, situada en lo carrer Major de la mateixa vila de Canet*». Els Goday devien ser força clericals. A l'habitatge que sols contenia quatre estances, l'entrada i cuina a la planta inferior i dos dormitoris a la planta superior, es relacionen un total de cinc quadres amb personatges religiosos. En una de les habitacions es trobaven penjats: «*un mirall, un cuadro de nostra senyora del Carme, un cuadro de Sant Antoni de Pádua...*», i a l'estança contigua, a part dels «*actes en paper i escriptures faent a aquesta casa*», també «*un cuadro de nostra senyora del Roser, altre cuadro de l'Angel de la Guarda i altre cuadro de nostra senyora de la Soletat*».

Com a béns immobles, Pau Goday i Godó també heretaria «*Tota aquella peça de terra, vinya vella plantada, y part erma, d'entre vint a vint-i-cinc mil ceps, situada en lo terme de Canet, en la partida dita Casa Buscarons, que es té a parts de fruit a mitges amb Joan Bellvehí, treballador de Canet*». Per tant això significa que en aquell moment (1771) la finca es trobava arrendada al canetenc Bellvehí, per la que pagava als propietaris la meitat dels fruits que n'obtingués. Una càrrega força penalitzadora per al llogater.

La venta de Can Buscarons a Jaume Espriu de «cal serrador»

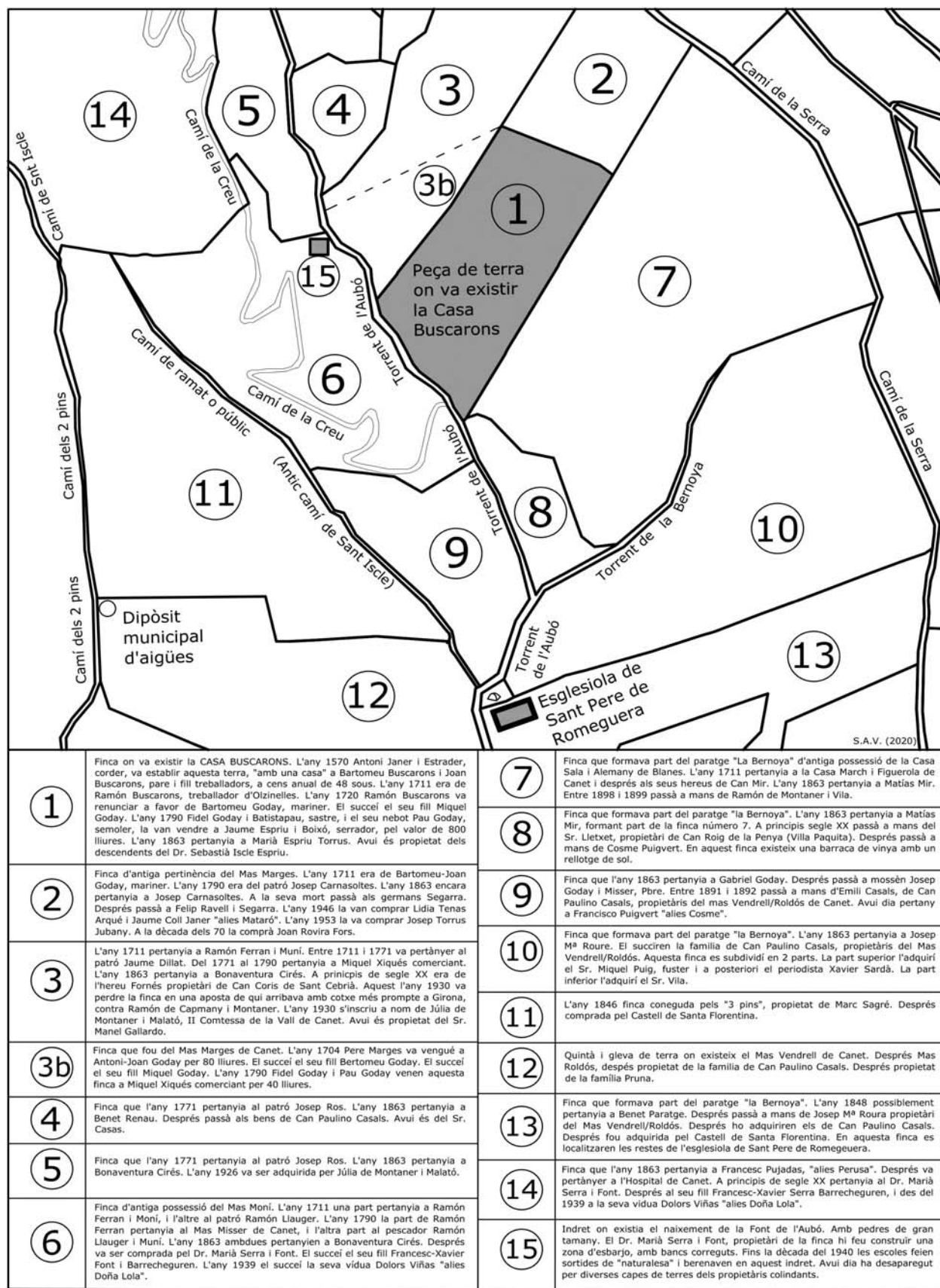
A l'últim terç del segle XVIII, la família dels Goday passava per certs problemes de liquiditat. Pau Goday i Godó semoler, amb el vist-i-plau del seu oncle Fidel Goday i Batistapau, sastre, per a poder fer front i redimir diversos censals i pagaments de dots i deutors familiars que ascendien a gairebé 400 lliures barceloneses, van veure's obligats a desprendre's

Vista de la vall de Canet des d'on era can Buscarons. (Sergi Alcalde)

d'alguns béns familiars. D'aquesta manera el 23 d'abril del 1790 (diada de Sant Jordi), el notari canetenc Josep Llobet, va protocol·litzar la venda de la peça de terra de l'antiga casa Buscarons. Així, el jove Pau Goday i l'oncle Fidel Goday van poder fer front i eliminar, entre d'altres, el censal que pagaven anualment al convent de Sant Josep de Barcelona, de valor total 56 lliures, 33 lliures de pensions d'aquest censal endarrerides. I eliminar un altre censal de valor 100 lliures que havien de pagar i que era propietat de la parròquia d'Arenys de Mar, amb 31 lliures i 10 sous de pensions endarrerides, així com un censal que devien a la vídua del cosí i comerciant Jaume Goday, també per valor de 100 lliures. Altres 82 lliures, 6 sous i 6 diners d'un debitori a Joan Goday i Codina, boter, cosí seu. 40 lliures més que s'havien promès per drets de llegítima paterna i materna a Maria Goday i Batistapau, donzella, tia de Pau Goday, que aleshores residia a Mataró. El comprador de la finca va ser Jaume Espriu i Boixó, serrador de Canet, conegut pel motiu dels de «Cal serrador», qui va haver de desemborsar la quantitat de 800 lliures. La terra es descrivia com: «*Tota aquella peça de terra vuy part vinya molt vella plantada y part herma, rocosa y rostosa, de tinguda junta de 20 jornals de cavadura d'home, ab sos drets i pertinències... que per los títols que avall se calendaran tenim i posseim en lo terme de la dita vila de Canet, i en la partida dita Casa Buscarons vuy tota dirruida o Albó*»²⁴. El mateix dia, l'oncle i nebot Goday també van aprofitar per segregar un tros de terra triangular de la mateixa finca «*a modo de vela llatina*» de 800 ceps, i la vengueren al comerciant canetenc Miquel Xiqués pel preu de 40 lliures, qui ja posseïa la finca immediatament superior²⁵. Curiosament, ambdues finques tocaven a l'actual riera de l'Aubó, llavors identificada com «*Torrent que allí existeix nomenat de Buscarons o del Albó, per la qual baixa la aigua de Pera de Castell*».

Els Espriu sorprenentment han sabut conservar la propietat fins als nostres dies. Jaume Espriu i Buixó (*1733-+1818), de «Cal serrador», fill de Jaume Espriu originari de Palautordera, es casà vers l'any 1756 amb Felícia Bataller i Xapellí, filla de Sant Cebrià de Vallalta. Els succeí el seu fill i hereu Jaume Espriu Bataller (*1762-+1812), que també va ser serrador en honor al motiu familiar. Es casà l'any 1787 amb la canetenca Paula Codina i Carbonell. A ells els succeí

Elaboració de l'autor

el seu fill primogènit Jaume Espriu i Codina (*1788-+1849), jornaler. Aquest i la seva esposa Magdalena Torrus i Verdura residien a «Cal Serrador», una de les cases del carrer Sant Feliu, la que avui ocupa el número 9²⁶. Les propietats i béns familiars els heretà el seu fill Marià Espriu i Torrus (*1820-+1895), qui

s'havia casat l'any 1843 amb Joaquina Pujades. L'any 1863 va ser any d'amillament municipal, i Marià Espriu declarava: «*Posesión nombrada Albó de su propiedad y que cultiva de su cuenta, con la aplicación siguiente: Por 3 cuartans de hortaliza de clase 2ª, por 1 quartà i 2 picotins de hortaliza de*

clase 3ª, por 7 cuartans de vinya de clase 3ª, por 6 quarteras, 2 quartans de herm de clase 3ª», amb un valor de producció anual de 127 rals i 67 cèntims. A més, declarava que posseïa «1 casa en la calle de San Feliu» i «un caballo de trabajo»²⁷. En el mateix llibre d'Amillaments consta que l'any 1897, una vegada traspasat Marià Espriu: «Passaren totes les propietats, inclosa la peça de terra nombrada Albó a Sebastià Espriu i Pujadas, per escriptura davant Notari Recasens». Sebastià Espriu havia nascut a Canet l'any 1851. Es casà amb Rosa Vilella Sugranyes, filla del barri de Poblenou de Barcelona. Els Espriu-Vilella sols tingueren una única filla, Laura Espriu Vilella, casada amb Antoni Yscla Compte. Aquests augmentaren el patrimoni familiar. No sols tenien una casa a la Riera de la Torre, sinó que s'edificaren un habitatge en un dels horts situats entre el carrer Pubilles i la Riera Buscarons. Aquest habitatge va ser expropiat a la dècada del 1930 per a permetre la construcció de l'actual Plaça Mercat. Laura Espriu i el seu marit arrendaren l'any 1921 al bosquerol de Sant Cebrià de Vallalta, Joaquim Torrus Canaleta de «Cal sol i la lluna», la finca de terra propera al naixement de l'Aubó, on havia existit la casa Buscarons. Els seus descendents encara conserven avui dia l'arrendament d'aquesta interessant finca. Una vegada traspasada Laura Espriu, el seu fill, el doctor en medicina Sebastià Yscla i Espriu, heretà els seus béns. Aquest morí sense descendència, essent els seus nebots i fills d'aquests els actuals propietaris²⁸.

A mode de conclusió

L'origen de la toponímia i denominació local de la riera Buscarons queda per tant demostrada amb aquest article. Hem d'obviar les teories dels màrtirs canetencs de la «Guerra dels Trenta Anys». La història en ocasions és molt més simple. Seguint el cas de la riera Gavarra, denominada també «Riera d'en Misser» perquè portava prop del Mas Misser de Canet (després Can Salat). La riera Buscarons té un origen homònim. La riera que portava a la «Casa Buscarons», l'habitatge situat més al nord d'aquest riu, es convertí amb el temps amb la «Riera Buscarons».

Lamentablement, la «Casa Buscarons» ja havia desaparegut a les darreries del segle XVII, quedant sols els fonaments a principis del XVIII. Això però no ha estat obstacle per a poder-ne identificar la parcel·la on es trobava i poder resseguir, amb aquest article, tota la seva llarga i interessant història.

Agraïments:

Voldria aprofitar aquestes últimes línies per a expressar el meu més profund agraïment als germans Torrus i Jubany, de «Cal sol i la lluna». A en Josep (+), perquè la seva voluntat d'entregar-me unes escriptures de la meua família, portada a terme per la seva germana Maria Rosa, una vegada ell ja havia finat, va ajudar a configurar el laboriós trenc-

Miquel Torrus Jubany, explicant les propietats. (Sergi Alcalde)

closques d'ubicació de la Casa Buscarons. I, especialment també a l'altre germà, Miquel Torrus i Jubany, que sense la seva clara memòria, les seves excepcionals puntualitzacions i coneixements de la toponímia local i dels propietaris de les finques i vinyes de l'entorn de l'Aubó, no hauria pogut descobrir la parcel·la exacte on va existir el vell casal que donà nom a la Riera Buscarons. A tots ells, moltíssimes gràcies!

¹ S'han documentat famílies amb el cognom Buscarons a Badalona, a Sant Feliu de Guíxols o a Montornès del Vallès, on la Masia Buscarons és l'edifici més antic documentat en aquella vila, amb escrits des del 970.

² Borda: A diferència d'una masia, una borda era una edificació agrària molt més senzilla. Habitualment de menors dimensions, contenia sols planta baixa i una única planta superior, amb teulada d'una vessant, i amb la particularitat que el bestiar vivia a l'interior del mateix immoble, a la mateixa planta baixa, prop de la cuina.

³ Arxiu Històric Fidel Fita (AHFF). Not. Jaume-Josep Coll. T-65. Folls 222v-223v.

⁴ Arxiu Parroquial de Canet (APC). Llibre de Testaments 02-(2). Full 194.

⁵ APC. Llibre Baptismes 02. Full 37.

⁶ APC. Llibre Òbits 01. Full 103.

⁷ APC. Llibre Òbits 01. Full 102.

⁸ APC. Llibre Òbits 01. Full 103.

⁹ Ídem.

¹⁰ APC. Llibre Baptismes 03. Full 64v.

¹¹ APC. Llibre Baptismes 04. Full 27v.

¹² Alcalde i Vilà, Sergi. «El pas de la pesta bubònica per Canet de Mar (1649-1654) i l'origen de l'advocació a la Mare de Déu de la Misericòrdia». A: El Sot de l'Aubó, 2015, núm. 53, p. 11-19.

¹³ AHFF. Notari Onofre Just. T-48. Folls 212-213.

¹⁴ APC. Testaments solts. Full 91.

¹⁵ AHFF. Notari Onofre Just. T-48. Folls 209-210.

¹⁶ APC. Llibre Baptismes 05. Full 247.

¹⁷ Voldria agrair aquestes dades i la consulta de l'arbre genealògic dels descendents de Lluís Buscarons, a la genealogista i companya de trobades d'entitats de recerca local i comarcal del Maresme, Mercè Fernández, descendent dels Milans-Macià de Canet de Mar.

¹⁸ APC. Llibre Testaments 4. Full 7.

¹⁹ APC. Llibre Òbits 3. Full 20.

²⁰ AHFF. Notari Miquel Francesc Duran i Estrader. T-1169. Folls 19r a 21v.

²¹ AHFF. Notari Bernat Nualart. T-1182. Folls 28v a 29r.

²² AHFF. Notari Bernat Nualart. T-1182. Full 29r.

²³ AHFF. Notari Josep Llobet. T-1219. Folls 303v a 304v.

²⁴ AHFF. Notari Josep Llobet. T-1229. Folls 63r a 66r.

²⁵ AHFF. Notari Josep Llobet. T-1229. Folls 68v a 70r.

²⁶ Veure Padró parroquial de Canet 1848-1849. Estudi de Sergi Alcalde i Vilà - Ajut IRMU.

²⁷ Arxiu Municipal de Canet de Mar (AMCNM). Llibre Amillaments 1863, p. 26.

²⁸ L'actual finca on se situava la Casa Buscarons correspon a la referència cadastral: 08039A004000150000RU. Polígon 4. Parcel·la 15 de Canet de Mar.

El Sot de l'Aubó

El número del juny el dedicarem
als treballadors de can Jover

El presentarem el divendres 26 de juny
19:00h, Aula Magna del CRTTT-Escola de Teixits